

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

International årsrapport 2024

Menneskerettighederne under pres

International årsrapport 2024

Menneskerettighederne under pres

Indholdsfortegnelse

Forord	6		
At realisere rettigheder i en ny geopolitisk virkelighed	8	At forstærke menneskerettighedsforkæmperes stemmer	50
INTERVIEW “Jeg tror undersøgelsen var livsvigtig for palæstinensiske flygtninge”	10	FEATURE Edgar og Providencias fiskere bekæmper isolation med menneskerettigheder	52
INTERVIEW Ombudsmanden i Moldova vil udnytte dataens styrke til at fremme menneskerettigheder	17	CASE Hvordan menneskerettighedsforkæmpere i Guinea-Bissau genvandt deres stemme gennem dataindsamling	56
Q&A Peter Vedel Kessing om tilføjelsen af internationale forbrydelser til dansk straffelov	21	Q&A Marie Juul Petersen om religiøse menneskerettighedsforkæmpere	59
At sikre retfærdighed midt i en klimakrise	22	Menneskerettigheder i fokus	60
FEATURE For at realisere den grønne omstilling må den være retfærdig	24	INTERVIEW At forsvare et menneskerettighedssystem under angreb	62
CASE Da klimaforandringer i Sierra Leone skyllede rettighederne væk	35	KORT Hvor vi arbejder	66
Q&A Megan Donald om klimaforandringer og menneskerettigheder	39	BAGGRUND Hvem vi er	68
		FUNDING Hvordan vi blev finansieret i 2024	69
At sikre alle adgang til retfærdighed	40		
FEATURE Indefra og ud: 10 års arbejde med at forankre rettigheder i afrikanske fængsler	42		
Q&A Om Luanda Guidelines	49		

I 2024 blev menneskerettighederne sat under et hidtil uset pres.

Tusindvis af børn måtte gemme sig for bombardementer, da væbnede konflikter og politisk vold nåede et niveau, vi ikke har set siden Anden Verdenskrig. Klimaforandringerne skabte ekstremt vejr, der påvirkede grundlæggende rettigheder for sårbare samfund over hele verden, og 2024 blev det varmeste år nogensinde målt. I alle verdenshjørner rettede populistiske bevægelser angreb mod mennesker på baggrund af race, køn, handicap eller seksuel orientering.

Seks milliarder mennesker lever nu i lande, hvor retsstaten er svækket i forhold til 2016. Globalt er demokrati og frihed gået tilbage for 18. år i træk. Civilsamfundets råderum skrumper, og livet som menneskerettighedsforkæmpere er fortsat ekstremt farligt. Kunstig intelligens har forstærket spredningen af misinformation og falske nyheder, hvilket i 2024 udgjorde alvorlige trusler mod valg på tværs af kontinenter.

For at forstå og imødegå disse trusler må vi tage udgangspunkt i principper om menneskerettigheder, international humanitær ret og retsstatsprincipper. Men det system, vi er afhængige af til at beskytte mennesker overalt, er selv under angreb. Fra Gaza og Ukraine til Sudan og Myanmar bliver krigens regler i stigende grad ignoreret, ifølge Den Internationale Røde Kors Komité. Ungarn er på vej ud af Den Internationale Straffedomstol. Og Schweiz nægter at følge en dom fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i en vigtig klimasag.

Retlig beskyttelse af sårbare grupper bliver mere og mere udfordret. Regimer afviser FN's indgreb. Og USA – den selvudnævnte forkæmper for den liberale verdensorden og frihedens vogter – er begyndt at angribe og underminere FN-systemet, menneskerettighederne og selve den verdensorden, de hævder at beskytte.

“Vi står,” som FN's højkommissær for menneskerettigheder, Volker Türk, sagde under et besøg på Institut for Menneskerettigheder, “ved et afgørende vendepunkt for menneskerettighederne.”

Sjældent har menneskerettighederne været under så intenst pres som nu; sjældent har vi haft så meget brug for dem. I takt med at modstanden mod menneskerettigheder vokser globalt, er der desto større grund til at støtte de institutioner og systemer, der værner om vores demokrati og retsstat.

Nationale menneskerettighedsinstitutioner som Institut for Menneskerettigheder blev skabt ud fra behovet for at omsætte internationale idealer til nationale sammenhænge. Et behov for en ny type organisation med mandat til at overvåge menneskerettigheder i det enkelte land, uddanne befolkningen og vejlede beslutningstagere.

Nationale menneskerettighedsinstitutioner spredte sig markant efter Den Kolde Krig i en bølge af demokratisering og fred. Selvom tiderne ændrer sig, og presset vokser, fortsætter vi med at fremme og beskytte menneskerettighederne.

I denne årsrapport vil vi illustrere, hvordan vores internationale mandat udmøntes i samarbejde med partnere for at:

- opretholde principperne om international ret, demokrati og retsstat;
- fremme menneskerettighedsforpligtelser og ansvar i forbindelse med klimaforandringer;
- støtte myndigheder i at administrere fængselssystemer i overensstemmelse med internationale menneskerettighedsstandarder og yde retshjælp til tusindvis af borgere;
- forstærke menneskerettighedsforkæmperes stemmer og overvåge deres vilkår.

Vi ønsker at vise, at vores mission er den samme i krisetider. Som en uafhængig statslig institution med mandat til at fremme og beskytte menneskerettigheder vil vi fortsat være vogtere af dette system og af menneskers rettigheder – overalt i verden.

L. Holck

Louise Holck
Direktør

A. Kamm

Andreas Kamm
Forperson

At realisere rettigheder i en ny geopolitisk virkelighed

I 2024 blev menneskerettigheder og international lov udfordret af nye geopolitiske udviklinger. Flere lande afviste afgørelser fra internationale domstole; for eksempel afviste Rusland Den Internationale Straffedomstols arrestordre mod præsident Vladimir Putin for påståede krigsforbrydelser i Ukraine. Samtidig blev den globale tendens mod autoritært styre forstærket, hvilket førte til indskrænkning af civilsamfundets råderum og øgede begrænsninger af grundlæggende frihedsrettigheder.

Institut for Menneskerettigheder arbejder sammen med partnere i udfordrende kontekster for at fastholde principperne om demokrati og retsstat samt bekæmpe det svindende råderum for civilsamfundet.

Palæstinensere modtager mad ved et uddelingssted på en skole i Deir El-Balah, som huser familier fordrevet af konflikten i Gaza.

INTERVIEW

“Jeg tror undersøgelsen var livsvigtig for palæstinensiske flygtninge”

Da FN’s hjælpeorganisation for palæstinensiske flygtninge i Mellemøsten (UNRWA) stod over for nogle af de største trusler mod sin eksistens i sin 75-årige historie, iværksatte FN’s generalsekretær en uafhængig undersøgelse, som Institut for Menneskerettigheder deltog i. I et interview forklarer Ben Majekodunmi, stabschef i UNRWA, vigtigheden af undersøgelsen, af UNRWA og af FN.

Det var et hidtil uset angreb på UNRWA’s legitimitet, da anklagerne kom frem i slutningen af januar 2024.

FN’s hjælpeorganisation for palæstinensiske flygtninge i Mellemøsten (UNRWA) havde altid været udsat for angreb på deres omdømme og legitimitet, og disse angreb var taget til siden det Hamas-ledede terrorangreb den 7. oktober 2023. Uden for offentlighedens blik havde UNRWA dog fortsat sit mangeårige samarbejde og koordinering med israelske aktører efter krigens udbrud for at levere nødhjælp til palæstinenserne – hvilket muliggjorde en vis humanitær adgang trods de hyppige restriktioner, forsinkelser og blokeringer fra israelske myndigheder.

Men nu anklagede Israels regering 12 UNRWA-ansatte for at have deltaget i terrorangrebet den 7. oktober. Israels premierminister Benjamin Netanyahu sagde til andre regeringer, at der måtte gøres en ende på UNRWA. Over halvdelen af donorlandene suspendede deres støtte, og den israelske regering beordrede sine embedsmænd til at afbryde samarbejdet med UNRWA.

UNRWA blev fanget i krigens tåge. I praksis fortsatte samarbejdet med Israel i betydeligt omfang, men det var mindre effektivt, og det skadede organisationens arbejde for befolkningen i Gaza. Det var en af de mest kritiske perioder siden UNRWA blev oprettet i 1949 som den første FN-organisation nogensinde.

Organisationen var rystet over anklagerne, og UNRWA’s generalkommissær, Philippe Lazzarini, afskedigede straks de 12 medarbejdere, der var blevet anklaget, mens FN indledte en intern undersøgelse af alle 12. Men den bredere og mere presserende udfordring var at genetablere UNRWA’s legitimitet og omdømme. Derfor iværksatte FN’s generalsekretær en uafhængig undersøgelse af, hvordan UNRWA efterlever det humanitære princip om neutralitet.

“Undersøgelsen var et afgørende redskab til at give medlemsstaterne – især donorlandene – klarhed over organisationens troværdighed,” forklarer Ben Majekodunmi, stabschef i UNRWA.

Undersøgelsen skulle gennemføres “meget hurtigt”, fortsætter Ben Majekodunmi, “inden operationerne blev uopretteligt påvirket, og der blev forvoldt skade på de millioner af mennesker, der er afhængige af UNRWA.” Undersøgelsen skulle også være fuldstændig uafhængig, og FN måtte finde aktører uden tilknytning til UNRWA, med international troværdighed og erfaring med den slags undersøgelser i udfordrende kontekster.

FN valgte Raoul Wallenberg Institutet fra Sverige, Chr. Michelsen Institutet fra Norge og Institut for Menneskerettigheder, med den franske diplomat og tidligere udenrigsminister Catherine Colonna som formand for gruppen. Den 14. februar indledte gruppen gennemgangen. I løbet af de næste ni uger analyserede de grundigt de mekanismer og procedurer, UNRWA har på plads for at sikre neutralitet.

Den endelige rapport pegede på visse udfordringer, men den overordnede konklusion var, at UNRWA har et betydeligt antal mekanismer og en mere udviklet tilgang til neutralitet end tilsvarende FN-organisationer.

“Jeg mener, at gennemgangen var livsvigtig for de palæstinensiske flygtninge, fordi den gjorde det muligt for organisationen at fortsætte sit arbejde,” siger Ben Majekodunmi og fortsætter:

“Den gav donorlandene den politiske og faktuelle sikkerhed, de havde brug for, for at genoptage støtten.”

Han mener, at det ikke kun var vigtigt for UNRWA, men også for stabiliteten i regionen – og på sin vis for beskyttelsen af FN-systemet som helhed. I dette interview forklarer den erfarne FN-embedsmand, hvorfor han mener, at UNRWA er en enestående institution i et enestående FN-system, som vi er nødt til at beskytte

En unik organisation

UNRWA blev oprettet i 1949 efter den arabisk-israelske krig for at gennemføre nødhjælps- og arbejdsprogrammer for palæstinensiske flygtninge. I de 75 år, der er gået siden, er der ikke fundet nogen varig løsning på flygtningespørgsmålet, og derfor har FN’s Generalforsamling gentagne gange forlænget UNRWA’s mandat.

Ben Majekodunmi har over 30 års erfaring i FN-systemet. Han har arbejdet i et usædvanligt stort antal forskellige FN-organisationer og geografiske kontekster – fra tiden efter folkedrabet i Rwanda til Generalsekretærens kontor. Men da Ben Majekodunmi begyndte sit arbejde som stabschef i UNRWA, indså han, at UNRWA var helt anderledes. Først og fremmest på grund af det arbejde, organisationen udfører: levering af sociale ydelser

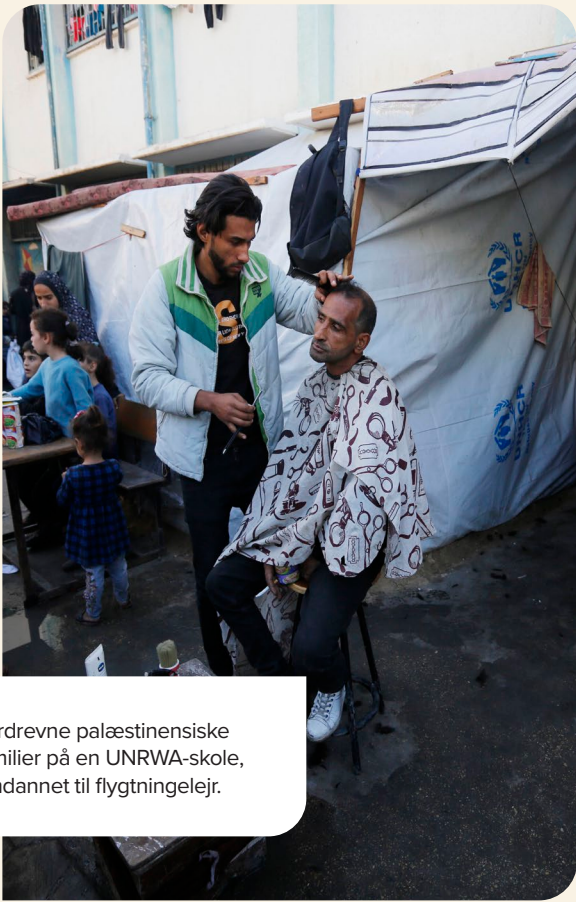
Ben Majekodunmi tiltrådte som stabschef i UNRWA i 2021. Før det havde han i 30 år arbejdet i FN med udvikling, fred og menneskerettigheder på tværs af fem verdensregioner.

til palæstinensiske flygtninge – ydelser, som normalt ville blive leveret af en stat:

“Jeg har aldrig arbejdet for en FN-organisation, der leverer uddannelse og primær sundhedsydelser – og slet ikke til millioner af mennesker.”

Dernæst var der UNRWA's enorme størrelse. Som stabschef skulle han være ansvarlig for 33.000 ansatte – de fleste var palæstinensiske flygtninge. Og allerede ved det første møde på hans første arbejdsdag blev han konfronteret med UNRWA's daglige udfordring: finansiering. Dagsordenen var, hvordan de kunne skaffe 90 millioner dollar – ellers ville UNRWA ikke kunne udbetale løn i de kommende måneder. UNRWA er primært finansieret af frivillige bidrag fra FN's medlemslande.

En sidste unik ting ved UNRWA gik op for Ben Majekodunmi, efterhånden som han lærte organisationen at kende:

Fordrevne palæstinensiske familier på en UNRWA-skole, omdannet til flygtningelejr.

“Jeg fandt ud af, at selvom UNRWA ikke har et politisk mandat som sådan og ikke spiller nogen politisk rolle, så har dets mandat enorm politisk betydning for hele regionen – også for palæstinenserne selv – fordi offentlige ydelser er kernen i enhver politisk sammenhæng og i folks oplevelse af deres plads i verden,” siger han og opsummerer udfordringen:

“UNRWA er en organisation under enormt økonomisk og politisk pres med direkte serviceansvar, som hele tiden skal opretholdes. Man kan ikke bare skære 30 % i budgettet ét år – det betyder, at børn mister skolegang, eller at patienter mister adgang til primær sundhedspleje.”

En stabiliserende faktor

I løbet af de første uger i sit nye job opbyggede Ben Majekodunmi relationer til lokale aktører i Jordan, Syrien, Libanon, de besatte palæstinensiske områder og Israel. I gennem disse samtaler, begyndte han at forstå, hvorfor UNRWA stadig eksisterer – og hvor vigtig organisationen er for mange i regionen.

Da personer i det israelske militær blev klar over, hvor alvorlig UNRWA's økonomiske situation var, begyndte de at kontakte Ben Majekodunmi: Hvor stort er jeres underskud? Hvem skal vi tale med? Hvilke donorer skal vi kontakte?

“Mine israelske modparter forklarede det ikke direkte, men jeg forstod, at deres bekymring var, at når UNRWA ikke kan udbetale lønninger og levere offentlige ydelser til lokalsamfundet, så skaber det ustabilitet på Vestbredden og i Gaza – og det påvirker Israels sikkerhed,” fortæller han.

“Jeg blev virkelig ramt af erkendelsen af, at en humanitær organisation som UNRWA bliver betragtet som en stabiliserende faktor for fred og sikkerhed – og det er godt for alle, også for Israel.”

Som mangeårig FN-medarbejder har Ben Majekodunmi altid set sit mandat og ansvar i lyset af FN's samlede opgave: at beskytte menneskerettigheder, fred og udvikling for alle – på tværs af grænser, mure, floder, konflikter, samfund og religioner.

“UNRWA's positive rolle for andre folk og steder – ud over de direkte palæstinensiske modtagere – passer direkte ind i denne vision om at opfylde FN's overordnede ansvar,” forklarer han.

UNRWA gør en forskel i en højrisikokontekst. Organisationen er blevet pålagt af medlemsstaterne at levere offentlige ydelser i områder under langvarig væbnet besættelse, omgivet af magtfulde væbnede grupper, der bruger vold for at nå deres mål. UNRWA's modtagere lever under vanskelige socioøkonomiske forhold, med arbejdsløshed og begrænsninger i deres menneskerettigheder som følge af de samme forhold. Og midt i dette skal UNRWA rekruttere 13.000 medarbejdere.

“At fortsætte dette arbejde år efter år, mens verden ikke formår at finde en politisk løsning, og mens situationen på jorden bliver stadigt værre, er en umulig opgave,” siger Ben Majekodunmi.

“Og alligevel har UNRWA løftet opgaven på et meget højt niveau og med ret lave omkostninger.”

Chokket den 7. oktober

Ligesom mennesker over hele verden fulgte Ben Majekodunmi med chok, hvad der skete i Israel tidligt om morgenen den 7. oktober. Da han så videoer af angrebet på grænseovergangen ved Erez – som han selv havde passeret flere gange – gik hans tanker til familierne i de angrebne lokalsamfund og de unge, ubevæbnede soldater, der angiveligt blev dræbt. I de følgende timer, da omfanget af det, der skete i Israel, gik op for ham, vendte hans bekymring sig også mod, hvad der nu ville ske i Gaza og på Vestbredden – og hvilke risici palæstinensiske familier og civile snart kunne stå overfor.

UNRWA gik straks i nødberedskab. Allerede om aftenen den 7. oktober havde UNRWA omlagt sine omfattende operationer i Gaza fra normal drift til humanitær nødsituation og begyndte at omdanne sine 300 faciliteter i Gaza til nødselters, gøre status og analysere, hvad der nu ville komme.

“Jeg synes, at organisationen gjorde et helt utroligt stykke arbejde i de første måneder – oktober, november, december,” husker Ben Majekodunmi.

” FN får ikke succes gennem magt, men gennem accept – gennem tillid og respekt.

Ben Majekodunmi, Stabschef, UNRWA

Mens omdømmemæssige angreb fra enkelte israelske aktører tog til, fortsatte UNRWA sin normale, konstruktive dialog med den israelske regering og militær. Målet var klart: at få humanitær hjælp ind i Gaza.

“Der var mange restriktioner, men UNRWA var den aktør, de havde tillid til kunne få nødhjælp ind i Gaza – effektivt og til de rette steder. Det var, hvad de sagde til os, og hvad de også sagde til embedsmænd fra andre lande,” fortæller Ben Majekodunmi.

“Så det var en mærkelig form for offentlig samtale. Der var kritik i medierne, men bag kulisserne var der et rigtig godt samarbejde. Vi forstod, at den slags kritik kan opstå under kriser – og man må bare håndtere det.”

Men efterhånden som krigen fortsatte, og de omdømmemæssige angreb udviklede sig til konkrete anklager mod ansatte for at have deltaget i terrorangrebet den 7. oktober, indså FN, at det var nødvendigt med en uafhængig bekræftelse af UNRWA's troværdighed for at berolige donorlandene. Derfor blev UNRWA's generalkommissær Philippe Lazzarini og FN's generalsekretær António Guterres i begyndelsen af 2024 enige om at iværksætte en undersøgelse for at vurdere, om UNRWA “gjorde alt, hvad der stod i organisationens magt for at sikre neutralitet.”

En livsvigtig undersøgelse

I løbet af den ni uger lange undersøgelse analyserede gruppen de mekanismer og procedurer, som UNRWA har på plads for at sikre neutralitet og håndtere potentielle brud på det. Det omfattede feltbesøg på UNRWA's hovedkontor og kontorer i Amman, Jerusalem og på Vestbredden;

dialog med interessenter såsom UNRWA-ansatte, fagforeninger, donorer, FN-agenturer, israelske embedsmænd og Det Palæstinensiske Selvstyre; møder og interviews med over 200 personer samt direkte kontakt med 47 lande og organisationer.

Den 20. april afleverede undersøgelsesgruppen sin endelige rapport. Rapporten fremhævede UNRWA's "afgørende" rolle i at levere livreddende nødhjælp og essentielle ydelser. Den viste, at UNRWA havde et solidt rammeværk og en højt udviklet tilgang til at håndtere neutralitet.

"Det var betryggende for os selv at få en uafhængig aktør udefra til at bekræfte det. Og den umiddelbare konsekvens var, at donorlandene genoptog deres støtte, og organisationen kunne fortsætte sit arbejde for palæstinenserne – hvilket vi mener også har haft stor betydning for Israel," siger Ben Majekodunmi, og nævner, at UNRWA har stået for mere end halvdelen af nødhjælpsindsatsen i Gaza under krigen, været ansvarlig for over 7,5 millioner individuelle sundhedskonsultationer og har på et tidspunkt givet husly til over en million mennesker.

"Jeg tror, at hvis donorlandene ikke var vendt tilbage, og UNRWA var kollapsede, kunne det have ført til et totalt sammenbrud i Gaza – med katastrofale humanitære, politiske og juridiske konsekvenser."

På grund af den meget komplekse operationelle kontekst, som UNRWA arbejder i – og som undersøgelsen anerkendte – er der udfordringer, som fortsat består. Den endelige rapport indeholder 50 anbefalinger til, hvordan neutraliteten kan styrkes yderligere. UNRWA har forpligtet sig til at implementere anbefalingerne og har udarbejdet en handlingsplan. Ifølge Ben Majekodunmi arbejdede UNRWA allerede med flere af de områder, som undersøgelsen pegede på, men undersøgelsen bidrog til at genetablere næsten al finansiering og udvide det politiske handlerum for UNRWA.

FN-systemets fremtid på spil

Over et år efter undersøgelsen står UNRWA over for en ny eksistentiel udfordring. Det israelske parlament, Knesset, har vedtaget en lov, der forbyder UNRWA, og nye finansieringsproblemer

er opstået, da nogle donorer – vigtigst af alt USA – har trukket deres støtte. Over 300 UNRWA-ansatte er blevet dræbt, ligesom flere hundrede børn af UNRWA-ansatte. I november 2024 mistede en medarbejder i Gaza sin kone og fire af sine børn, da de blev skudt under et forsøg på at evakuere.

Alligevel har UNRWA fortsat sit arbejde midt i krigen. I 2024 alene har organisationen ydet omkring seks millioner sundhedskonsultationer i Gaza, samt leveret mad, husly og anden nødhjælp til næsten hele Gazas befolkning – og genoptaget undervisning. Hvis vi ønsker fred og stabilitet i Israel, de besatte palæstinensiske områder og regionen som helhed, er de ydelser, UNRWA leverer, en nødvendighed, gentager Ben Majekodunmi. Han peger på de tusindvis af børn i Gaza, der ikke har været i skole i over et år, men som "lever i helvede", og mister familie og lemmer.

"Hvis de ikke snart kommer i skole, vil de være 17, 18, 19 år gamle – uden ordentlig uddannelse, uden job, og leve i en katastrofe. Hvad betyder det for genopbygningen af økonomien og fremtidig fred, sikkerhed og stabilitet – for palæstinenserne, for Israel og for regionen – helt uafhængigt af de enkelte børns fremtid?" spørger han:

"Lige nu har UNRWA 8.000 lærere klar til at undervise i Gaza og få 650.000 børn tilbage i skole. UNRWA's tidligere elever er i dag parlamentsmedlemmer i Europa, læger og ingeniører i Israel og Tyskland, prisvindende forfattere i USA, iværksættere i hele Mellemøsten – og alt det i Palæstina. Det er dét, Gazas børn – og regionen – har brug for fremadrettet."

Men ifølge Ben Majekodunmi kan noget endnu større være på spil. I sine 30 år i FN-systemet har han aldrig set en organisation blive behandlet, som UNRWA er blevet – hvilket truer de søjler, hele FN-systemet hviler på. Derfor har det været et virkelig "bekymrende øjeblik for multilateralismen" – og en tid, hvor systemet har brug for beskyttelse.

"Jeg mener, at undersøgelsen var vigtig i den sammenhæng. Selvom den fokuserede på neutralitet, kan den også ses som et redskab til at styrke de søjler, der holder FN i gang – respekten, den økonomiske støtte, den politiske opbakning og beskyttelsen af systemet," siger Ben Majekodunmi.

På trods af alle sine skrøbeligheder og svagheder mener han stadig, at FN er en utrolig vigtig institution, der kan gøre ting – og gøre dem steder – som ingen andre kan, hvad enten det er i Gaza eller Sydsudan.

FN's legitimitet stammer ikke fra militær- eller økonomisk magt, men fra dets mandat til at fremme fred, international ret og menneskerettigheder – forankret i medlemsstaternes kollektive tillid og vilje

til at forfølge disse mål for alle mennesker, til alle tider.

"FN får ikke succes gennem magt, men gennem accept – gennem tillid og respekt. Hvis de ting – især respekten – ikke længere er til stede, risikerer vi at miste FN. Og konsekvenserne for mennesker og for medlemsstaterne ... det er skræmmende at tænke på."

UNRWA's socialarbejdere organiserer aktiviteter og arrangementer for børn i Khan Younis, Gaza.

Vores arbejde

Med et unikt lovgivningsmæssigt mandat til at arbejde direkte med internationale partnere yder Institut for Menneskerettigheder faglig ekspertise og kapacitetsopbygning til partnere verden over og i multilaterale fora. Vores mål er at styrke nationale menneskerettighedssystemer og støtte implementeringen af menneskerettighedsstandarder.

Vores status som national menneskerettighedsinstitution giver os en særlig adgang til at samarbejde med:

- Statslige aktører, såsom nationale menneskerettighedsinstitutioner, relevante myndigheder, retsvæsenet, sikkerhedsaktører m.fl.
- Ikke-statslige aktører, såsom civilsamfundsorganisationer, tænketanke, universiteter og netværk i den private sektor.
- Regionale og internationale menneskerettighedsaktører, såsom FN-institutioner og regionale menneskerettighedskommissioner.
- Internationale akademiske netværk og organisationer.

Gennem partnerskaber arbejder vi for at forpligte og sætte ansvarlige myndigheder i stand til at opfylde deres menneskerettighedsforpligtelser, styrke rettighedshavere i at kræve deres rettigheder – også for kommende generationer – og beskytte det internationale menneskerettighedssystem.

Institut for Menneskerettigheder deltog i den uafhængige undersøgelse af UNRWA sammen med Chr. Michelsen Instituttet og Raoul Wallenberg Instituttet, ledet af Catherine Colonna. Gruppen undersøgte og analyserede de mekanismer og procedurer, som UNRWA har på plads for at sikre neutralitet og håndtere potentielle brud på denne neutralitet.

Undersøgelsen blev iværksat og finansieret af FN's generalsekretær.

INTERVIEW

Ombudsmanden i Moldova vil udnytte dataens styrke til at fremme menneskerettigheder

På trods af udenlandsk indblanding, desinformation og politisk polarisering gør Moldova fremskridt med menneskerettigheder og retsstatsprincipper. For at håndtere udfordringerne og fortsætte den positive udvikling vil Ombudsmanden, Ceslav Panico, udnytte dataenes potentiale gennem et nyt partnerskab med Institut for Menneskerettigheder.

I oktober 2024, få dage før første runde af det moldoviske præsidentvalg og en vigtig folkeafstemning om EU-medlemskab, begyndte en kontroversiel historie om landets præsident Maia Sandu at florere på sociale medier. Ifølge et selvudnævnt undersøgende medie ønskede Maia Sandu, der stillede op til genvalg, at etablere et "LGBT-diktatur" i Moldova, hvor traditionelle familieværdier ville blive nedbrudt, og alle ville blive tvunget til at være en del af LGBT+-fællesskabet.

Historien var falsk, men den var ikke enestående. Op til valgdagen blev Moldova ramt af en bølge af desinformation, der havde til formål at polarisere folkestemningen og skabe frygt og modstand mod præsident Sandu og EU-integration – som blev fremstillet som en trussel mod Moldovas kulturelle identitet.

Det skabte et fjendtligt klima for LGBT+-miljøet, og under valget dokumenterede den moldoviske civilsamfundsorganisation Promo Lex 42 tilfælde af hadtale – herunder stereotyper, sexistisk sprogbrug, homofobiske udtalelser og opfordringer til vold. De fleste hændelser blev spredt via sociale medier og blev set over to millioner gange.

Fra sit kontor i hovedstaden Chisinau kunne Moldovas Ombudsmand, Ceslav Panico, observere en generel stigning i hadtale – især

rettet mod etniske minoriteter, kvinder i politik og andre sårbare grupper. Ved at indsamle data og analysere desinformationsmønstre kunne Ombudsmændens Kontor – Moldovas nationale menneskerettighedsinstitution – identificere risici relateret til valgsvindel, diskriminerende retorik og udenlandsk indflydelse.

Ceslav Panico mente, at Moldovas sociale sammenhængskraft var truet, og mellem første og anden valgrunde udsendte han en erklæring, hvor han fordømte "enhver form for opfordring til diskrimination" og opfordrede alle moldovere til "at bringe mængden af hadtale ned på nul".

"Jeg opfordrer alle borgere til aktivt at deltage i diskussioner om vores lands fremtid – men på en måde, der afspejler menneskelige værdier og menneskerettigheder," afsluttede han sin erklæring.

Moldovas Ombudsmand, Ceslav Panico, taler ved en international konference i Moldova om, hvordan man kan gøre mekanismerne til beskyttelse af menneskerettigheder mere robuste i EU's nabolande.

Maia Sandu blev til sidst genvalgt, og ja-siden vandt EU-folkeafstemningen med en knivskarp margin. På den måde blev valget et eksempel på de udfordringer, Moldova står overfor – men også på landets modstandskraft: På trods af en vanskelig geopolitisk kontekst og massiv desinformation har Moldova i de senere år gjort betydelige fremskridt inden for menneskerettigheder og beskyttelse af retsstatsprincipper.

For at videreføre denne udvikling ønsker Ceslav Panico at udnytte dataenes potentiale – blandt andet gennem et nyt partnerskab med Institut for Menneskerettigheder.

“I et politisk polariseret miljø præget af desinformation må nationale menneskerettighedsinstitutioner fungere som uafhængige og troværdige informationskilder, der kan give et objektivt billede af, hvordan grundlæggende rettigheder overholdes,” siger han i dette interview.

Ydre udfordringer

Selvom Moldova er et relativt lille land med under 2,5 millioner indbyggere, har det stor geopolitisk betydning på grund af sin strategiske placering – hvilket også gør landet særligt udsat for forsøg på at destabilisere og underminere dets demokratiske institutioner og processer gennem desinformation og andre hybride taktikker.

Ruslands krig mod nabolandet Ukraine har haft stor indflydelse på Moldova og har påvirket, hvordan Ceslav Panico og ombudsmandskontoret ser på overvågning-, beskyttelse- og fremme af menneskerettigheder i Moldova.

Moldova huser omkring 128.000 ukrainske flygtninge – flest per indbygger i Europa – og over 1,25 millioner ukrainere har krydset den moldoviske grænse siden begyndelsen af Ruslands fuldskala-invasion.

“Særlige offentlige diskurser – herunder fra visse politiske partier – har forsøgt at udnytte den humanitære situation ved at antyde, at flygtninge får for meget opmærksomhed og støtte på bekostning af moldoviske borgere,” fortæller Ceslav Panico:

Vores arbejde

I EU's nabolande støtter Institut for Menneskerettigheder partnere i at realisere deres menneskerettighedsmandater. Institut for Menneskerettigheder samarbejder med Ombudsmanden i Moldova på flere områder – bla. optimering af brugen af data i implementeringen af mandatområder, erhvervsliv og menneskerettigheder, beskyttelse af menneskerettigheder i forbindelse med digitalisering og nye teknologier samt menneskerettighedsundervisning.

Institut for Menneskerettigheder faciliterer og støtte dataindsamling for partnere på en måde, der respekterer og overholder internationale menneskerettighedsstandarter. Vi støtter partnere i at bruge data til at forbedre adgangen til ydelser og bidrage til realiseringen af menneskers rettigheder. For eksempel bistår vi partnere med at strukturere og anvende de data, de indsamler gennem borgerklager, så de kan indgå i nationale analyser af rettighedshavernes situation.

Projektet er finansieret gennem en rammeaftale med det danske udenrigsministerium..

“Det har ført til adskillige tilfælde af stigmatisering, hadtale og diskrimination i forskellige lokalsamfund.”

Samtidig er det moldoviske samfund blevet stadig mere polariseret af debatter for og imod krigen. Ofte ignorerer disse holdninger – hvad enten de støtter eller modsætter sig Rusland – international ret og staters forpligtelser til at beskytte og fremme menneskerettigheder, forklarer Ceslav Panico.

På denne baggrund har Ombudsmanden prioriteret at overvåge og dokumentere

menneskerettighedskrænkelser – især dem, der vedrører hadtale, diskrimination og vold mod sårbare grupper, fortæller Ceslav Panico.

“Til dette formål indsamler Ombudsmanden objektive data og besøger og monitorerer fængsler, sundheds- og sociale institutioner samt områder med forhøjet risiko for menneskerettighedskrænkelser.”

I maj 2024 underskrev Ceslav Panico en samarbejdsaftale med Institut for Menneskerettigheder med det formål at styrke overvågningen af menneskerettigheder. Institut for Menneskerettigheder vil udveksle ekspertise og metoder til dataindsamling med Ombudsmandens Kontor og bistå med udviklingen af mere avancerede monitoreringssystemer, der gør det muligt at indsamle, analysere og fortolke data på en mere effektiv måde. Systemet vil anvende standardiserede metoder i overensstemmelse med europæisk og international best practice, hvilket sikrer, at de indsamlede data er sammenlignelige med andre staters.

“Partnerskabet med Institut for Menneskerettigheder spiller en vigtig rolle i forbedringen af dataindsamling og i styrkelsen af ombudsmandskontorets kapacitet til at opfylde sit mandat,” siger Ceslav Panico og understreger, at det vil “muliggøre en mere grundig og effektiv tilgang til dokumentation af menneskerettighedssituationen.”

Fremgang for menneskerettigheder

Mens menneskerettigheder, retsstatsprincipper og civilsamfundets råderum er under stigende pres globalt – også på det europæiske kontinent – gør Moldova fremskridt på flere områder. Landet har rykket sig markant i World Justice Projects Rule of Law Index og gør især fremskridt inden for grundlæggende rettigheder.

Ombudsmandskontoret har bidraget til denne udvikling gennem løbende monitorering, udarbejdelse af lovgivningsmæssige anbefalinger og indgriben i sager om menneskerettighedskrænkelser – og dermed medvirket til at beskytte borgerne mod overgreb.

Ifølge Ceslav Panico afspejler fremskridtene også “et stærkt engagement i demokratiske reformer, hvilket kommer til udtryk i konkrete tiltag fra regeringens og statslige institutioners side for at styrke retsstaten, bekæmpe korruption og tilpasse national lovgivning til internationale menneskerettighedsstandarter.” Han fremhæver ratificeringen af Istanbulkonventionen om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet som et aktuelt eksempel.

Derudover har internationale partnere som Europarådet, FN og EU bidraget til fremskridtene ved at yde teknisk og økonomisk støtte til reformer af retssystemet og beskyttelsen af grundlæggende rettigheder, mens civilsamfundet og uafhængige medier har spillet en afgørende rolle i at afsløre overgreb og fremme menneskerettighedsundervisning.

“Samarbejdet mellem statslige institutioner, internationale organisationer, civilsamfund og uafhængige medier har i høj grad bidraget til at styrke menneskerettighedsbeskyttelsen i Moldova – selv i mødet med store udfordringer,” opsummerer Ceslav Panico.

Dataens superkraft

På mange måder kan præcise og upartiske data understøtte Moldovas fortsatte fremskridt inden for menneskerettigheder og landets europæiske kurs. For ombudsmandskontoret er det en vigtig faktor i arbejdet med at opfylde mandatet om at fremme og beskytte menneskerettigheder:

Data giver et klarere billede af centrale forhold som diskrimination, hadtale og ulig adgang til retfærdighed; det muliggør overvågning af tendenser og analyse af effekten af statslige reformer; det understøtter udviklingen af effektive forebyggelsesstrategier; det styrker gennemsigtighed og troværdighed – og det informerer beslutningstagning.

For eksempel hjælper data med at identificere prioriterede indsatsområder og fordele ressourcer mere effektivt. Hvis et fængsel eksempelvis registrerer mange klager over manglende respekt for retten til sundhed, kan de indsamlede data

begrunde øget monitorering, hyppigere besøg og inddragelse af sundhedsfaglige eksperter.

Overordnet mener Ceslav Panico, at forbedret dataindsamling vil styrke Ombudsmandens indflydelse på reformer og den offentlige bevidsthed markant. Brugen af data gør det muligt at udforme solide lovgivningsforslag og give stærke argumenter, når Ombudsmanden anbefaler forbedringer af landets love og regler over for regeringen eller parlamentet.

Et værn mod udenlandsk påvirkning

I en tid, hvor udenlandsk indflydelse, hadtale og desinformation forsøger at underminere demokratiske institutioner og svække den positive udvikling inden for menneskerettigheder i Moldova, bliver data et vigtigt værn, forklarer Ceslav Panico:

“I et stadig mere polariseret informationsmiljø er adgang til verificerbare data det vigtigste redskab, Ombudsmanden har til at afmontere falske fortællinger og præsentere virkeligheder baseret på fakta. Når der findes objektiv og veldokumenteret information om overholdelse af menneskerettigheder, bliver det langt sværere at manipulere folkestemningen med propaganda eller alarmistisk retorik.”

Som eksempel analyserer ombudsmandskontoret desinformationsmønstre, fremhæver tilfælde hvor det påvirker menneskerettigheder, og udformer anbefalinger til at bekæmpe fænomenet. På den måde bidrager de indsamlede data til at imødegå angreb på sårbare grupper og forsøg på at underminere tilliden til demokratiske institutioner.

“I en kontekst, hvor hadtale, diskrimination og falsk propaganda bliver stadig mere udbredt, må en national menneskerettighedsinstitution spille en aktiv rolle i bekæmpelsen af desinformation,” siger Ceslav Panico og afslutter interviewet:

“Ved at fremme menneskerettighedsundervisning og formidle verificeret information bidrager vi til at styrke samfundets modstandskraft mod manipulation og forebygge sociale konflikter, der næres af falske fortællinger.”

Q&A

Peter Vedel Kessing om tilføjesen af internationale forbrydelser til dansk straffelov

Peter Vedel Kessing er seniorforsker ved Institut for Menneskerettigheder med ekspertise i folkeret, tortur, fængsler og krigsforbrydelser. Han er medlem af FN’s Torturkomité og har deltaget i et udvalg, der udarbejdede forslag til kriminalisering af krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden i dansk lovgivning.

Danmark har tilføjet et nyt kapitel til Straffeloven om internationale forbrydelser. Hvorfor er det nye kapitel vigtigt?

Hvad gør det nye kapitel i straffeloven Danmark i stand til at gøre?

Hvilke forbrydelser er omfattet?

Hvordan adresserer loven kommandoansvar?

Vil det nye kapitel i straffeloven blive brugt i praksis?

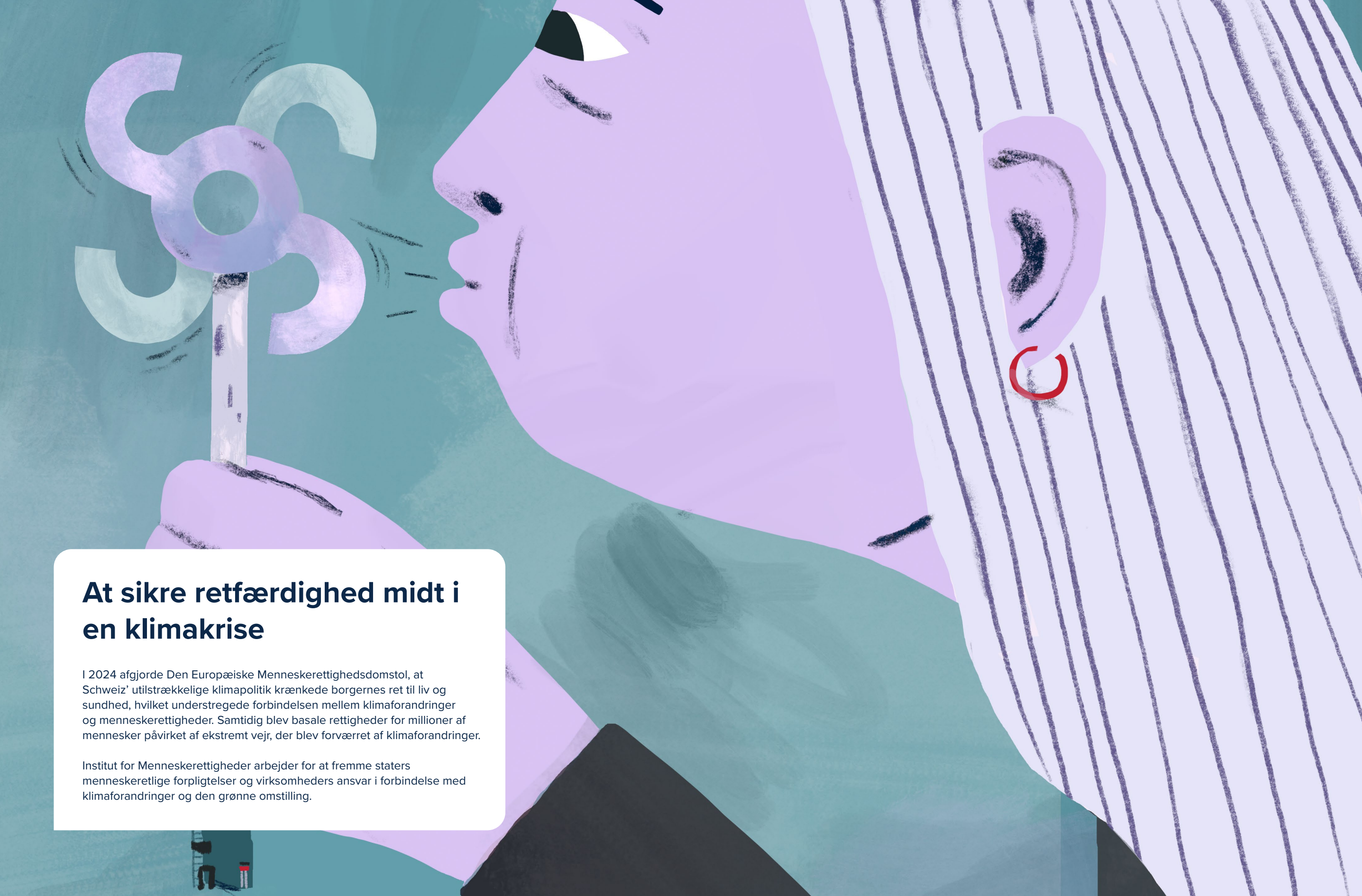
Det markerer en juridisk milepæl: For første gang kan Danmark retsforfølge internationale forbrydelser såsom folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser under national lovgivning. Et højt antal krige og væbnede konflikter medfører desværre flere internationale forbrydelser. Jo flere konflikter der er, desto større er risikoen for, at krigsforbrydere kommer til Danmark. Derfor er det afgørende, at danske domstole – ligesom i de fleste andre europæiske lande – kan retsforfølge og straffe dem, der begår internationale forbrydelser. Det nye kapitel i Straffeloven sender et klart og vigtigt signal til verden – og især til ofrene – om, at sådanne forbrydelser ikke tolereres, og at gerningsmændene vil blive stillet til ansvar.

Det gør det muligt for danske myndigheder at retsforfølge personer, der opholder sig på dansk territorium for internationale forbrydelser, selvom forbrydelserne er begået andre steder og ikke involverer danske statsborgere. Dette bygger på princippet om universel jurisdiktion, som anerkender, at visse forbrydelser vedrører det internationale samfund som helhed. Desuden forældes internationale forbrydelser ikke. Med den nye lov kan gerningsmænd stilles til ansvar for deres forbrydelser – måske mange år efter, at krigen er slut.

Det nye kapitel indeholder specifikke bestemmelser om folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden, krigsforbrydelser, og tortur. Mange af disse definitioner afspejler dem i Romstatutten for Den Internationale Straffedomstol. Det er alle forbrydelser af så alvorlig og vidtrækkende karakter, at de ikke kun vedrører enkelte stater, men det internationale samfund. Der gælder det, der kaldes universel jurisdiktion for internationale forbrydelser, hvilket betyder, at en stat både har ret og pligt til at retsforfølge disse forbrydelser, selvom de ikke er begået på dens territorium eller af/imod dens egne borgere.

For første gang indeholder dansk lov nu bestemmelser om kommandoansvar. Ledere – både militære og civile – kan stilles til ansvar, hvis de vidste eller burde have vidst, at underordnede begik internationale forbrydelser, og undlod at forhindre eller straffe dem.

Det afhænger af ressourcer og politisk vilje. Indtil videre har Danmark kun få efterforskninger. Til sammenligning har lande som Norge modtaget tusindvis af anmeldelser fra ukrainske flygtninge. Uden øget kapacitet er der risiko for, at denne juridiske milepæl forbliver symbolsk frem for effektiv.

At sikre retfærdighed midt i en klimakrise

I 2024 afgjorde Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at Schweiz' utilstrækkelige klimapolitik krænkede borgernes ret til liv og sundhed, hvilket understregede forbindelsen mellem klimaforandringer og menneskerettigheder. Samtidig blev basale rettigheder for millioner af mennesker påvirket af ekstremt vejr, der blev forværret af klimaforandringer.

Institut for Menneskerettigheder arbejder for at fremme staters menneskeretlige forpligtelser og virksomheders ansvar i forbindelse med klimaforandringer og den grønne omstilling.

FEATURE

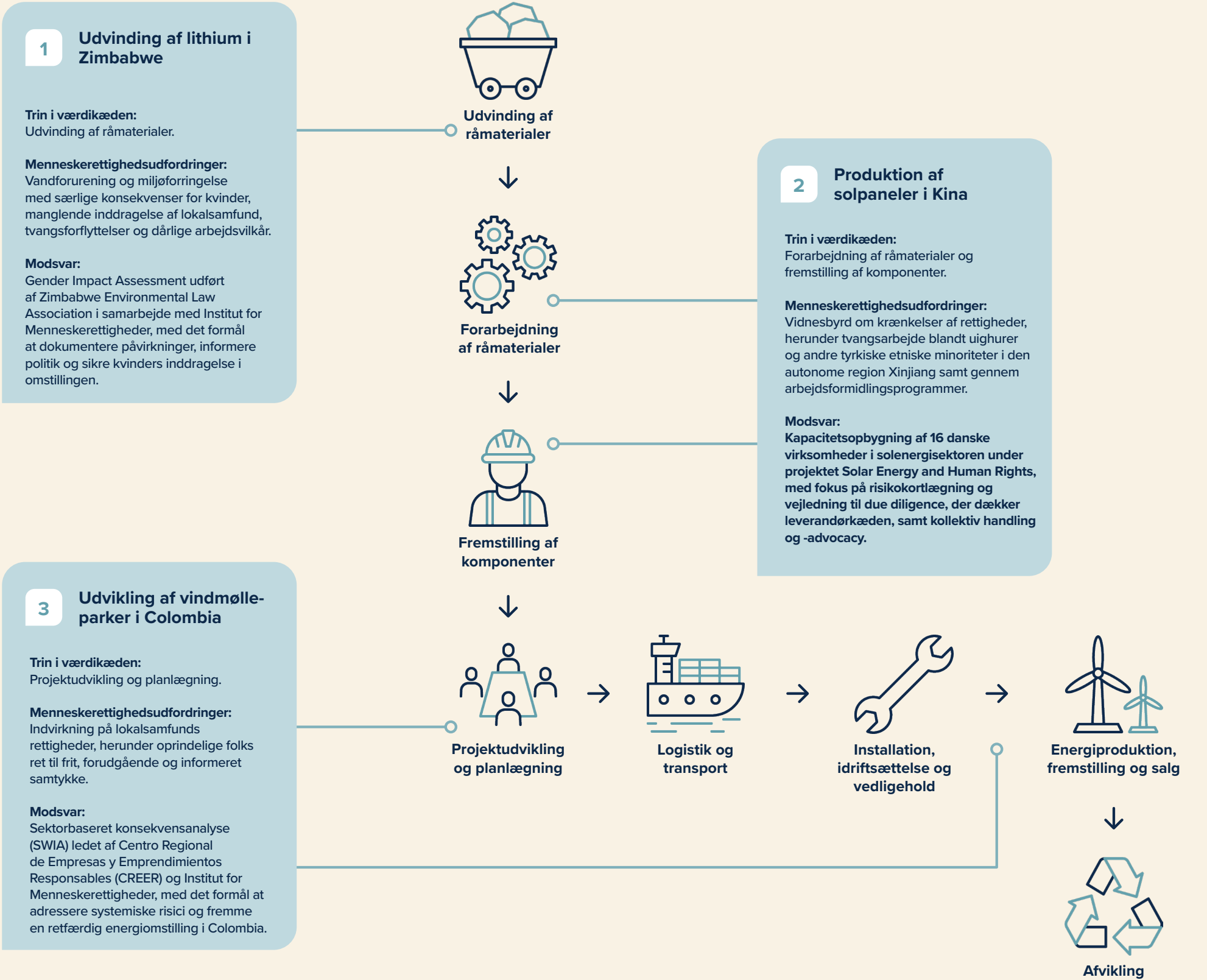
For at realisere den grønne omstilling må den være retfærdig

Menneskerettigheder påvirkes i alle led af den grønne omstilling. I denne fortælling rejser vi gennem værdikæden for vedvarende energi, hen over tre kontinenter, for at vise, hvordan menneskerettigheder berøres, og hvordan vi sikrer en retfærdig omstilling.

For at bekæmpe klimaforandringer og deres ødelæggende konsekvenser for menneskerettigheder er en grøn omstilling og udfasning af fossile brændsler akut nødvendig. Men for at omstillingen kan realiseres, skal den respektere menneskerettighederne.

I takt med at de globale investeringer i projekter med vedvarende energi stiger, bliver krydsfeltet mellem menneskerettigheder og energisektoren stadig vigtigere. Fra udvindingen af kritiske mineraler til produktionen af solpaneler og udviklingen af store vindmølleparker påvirker sektoren for vedvarende energi næsten alle slags menneskerettigheder – herunder jordrettigheder, arbejdstagerrettigheder, oprindelige folks rettigheder og retten til et sundt miljø.

Uden passende beskyttelse og due diligence på menneskerettighedsområdet risikerer projekter med vedvarende energi at have negative konsekvenser for menneskerettighederne – hvilket igen kan underminere den folkelige opbakning til selve omstillingen. En retfærdig omstilling kræver ansvarlig virksomhedsadfærd, stærke institutioner og meningsfuld inddragelse af alle berørte parter.

1

Udvinding af råmaterialer

Udvinding af lithium i Zimbabwe

Mineraler som lithium er afgørende i vedvarende energi og kan udgøre en betydelig indtægtskilde. Men minedrift kan også have negative miljømæssige og menneskeretlige konsekvenser. I Zimbabwe samarbejder Institut for Menneskerettigheder med Zimbabwe Environmental Law Association om at dokumentere de kønsspecifikke konsekvenser af lithiumminer.

I slutningen af 2023 begyndte mærkelige ting at ske ved Matezva-dæmningen i den sydlige del af Zimbabwe. Vandet i dæmningen begyndte at skifte farve, lokale bemærkede, at fiskene forsvandt, og på marker, der blev vandet med vand fra dæmningen, begyndte kartofler og bønner at rådne. Det påvirkede lokalsamfundets adgang til rent, sikkert og vand, herunder drikkevand, som er en rettighed garanteret i Zimbabwes forfatning.

De lokalsamfund, der er afhængige af dæmningen, kendte alle årsagen til disse hændelser, og snart blev det bekræftet af myndighederne. Ved siden af dæmningen ligger Zimbabwes største lithiummine, og ifølge Zimbabwes Environmental Management Agency havde minen udledt et ukendt affaldsstof i Matezva-dæmningen. Ejere af minen, en stor udenlandsk virksomhed, fik en bøde og blev pålagt at rydde op efter sig.

Men for virksomheden, som i 2023 genererede eksportindtægter på 500 millioner amerikanske dollars, var bøden — 5.000 dollars — ikke stor nok til at afskrække dem. I 2024 blev de igen idømt en bøde, denne gang på 15.000 dollars, for at fortsætte deres skadelige miljøpraksis. Obert Bore, der leder programmet for ansvarlig virksomhedsadfærd og menneskerettigheder hos Zimbabwe Environmental Law Association (ZELA), har for nylig besøgt lokalsamfundene nær minen.

Han mener ikke, at sanktionerne står mål med konsekvenserne af forureningen:

"Når man tænker på, hvor mange mennesker der bruger denne dæmning til deres liv, til deres husdyr osv., så har virksomheden nærmest fået licens til at forurene, fordi de har 5.000 dollars klar, og hvis miljømyndighederne kommer, betaler de bare bøden og fortsætter som før, og intet ændrer sig reelt."

Lithium er et af de vigtigste mineraler for den grønne omstilling, og minen rummer en af verdens største lithiumforekomster. Minen leverer til en af verdens største batteriproducenter, som igen leverer batterier til nogle af verdens største producenter af elbiler.

Men de nærliggende lokalsamfund får sjældent del i fordelene. Og den forurenede dæmning er ikke det eneste problem. Der er rapporteret om tvangsforflyttelser af lokale beboere, urimelige arbejdsforhold og dårlig løn. Minen trækker også store mængder vand fra dæmningen — hvilket forværrer konsekvenserne af den tørke, der ramte

regionen i 2024. Obert Bore har set, hvordan minens negative påvirkning især rammer kvinder i lokalsamfundet.

"Når vandet er forurennet eller forsvinder, rammer det kvinder hårdere, da det oftest er dem, der henter vand, vasker tøj og sørger for mad på bordet — alt sammen afhængigt af vand," siger han.

For Obert Bore er lithiumminen et billede på et større problem. Mens Zimbabwe som land har travlt med at udvinde lithium, er det de lokale samfund — især kvinder — der må bære konsekvenserne af minedriften. Hos ZELA forsøger man at udfordre dette, blandt andet gennem et nyt partnerskab med Institut for Menneskerettigheder.

Lithiumfeber

Lithium er et blødt, sølvhvidt alkalimetal. Det er meget reaktivt, fremragende til at lagre energi og det letteste metal i det periodiske system, hvilket gør det afgørende for batterier og dermed for den grønne omstilling.

Zimbabwe har den største lithiumreserve i Afrika, og regeringen mener, at landet kan dække op til 20 % af verdens fremtidige efterspørgsel. Som med andre såkaldte "omstillingsmineraler" stiger den globale efterspørgsel på lithium kraftigt i disse år, og Zimbabwe oplever et kapløb om deres "hvide guld", som lithium også kaldes.

Selvom den afrikanske minesektor i årtier har været en stor indtægtskilde for kontinentet, bidrager den også til negative miljømæssige og menneskeretlige konsekvenser. På den baggrund undersøger Institut for Menneskerettigheder, hvordan ansvarlig virksomhedsadfærd kan bidrage til en retfærdig omstilling ved at samarbejde med civilsamfundsorganisationer i fire afrikanske lande for at dokumentere menneskerettighedspåvirkninger, støtte adgang til klagemuligheder og styrke stakeholderes kapacitet.

I Zimbabwe samarbejder Institut for Menneskerettigheder med ZELA, som har arbejdet med lokalsamfund påvirket af minedrift i Zimbabwe i over 20 år. ZELA laver dybdegående research, som de bruger til at informere politik

og samarbejder med forskellige institutioner, herunder parlamentet, ministerier og Zimbabwes menneskerettighedskommission. Det meste af tiden tilbringes i lokalsamfundene, forklarer Obert Bore:

"Fordi vi tror på, at for at kunne forstå og foreslå politiske tiltag til regeringen, skal vi forstå, hvordan vores lokalsamfund bliver påvirket."

Forskningen og besøgene i lokalsamfund som dem ved minen nær den forurenede dæmning har afsløret, hvordan disse samfund ikke bliver prioriteret — hverken af virksomhederne eller af lovgivningen.

"Der mangler inddragelse af- og dialog med lokalsamfundene, og der mangler respekt for deres kultur."

En rettighedsbaseret tilgang til udvinding af mineraler

Som en del af partnerskabet med Institut for Menneskerettigheder om en retfærdig omstilling, gennemfører ZELA en Gender Impact Assessment af lithiumsektoren.

"Vi har lavet meget forskning i lithiumminedrift, men vores forskning har ikke haft dette kønsperspektiv," fortæller Obert Bore.

I analysen vil ZELA se på både to store minevirksomheder og på småskala-minedrift. ZELA vil analysere og sammenligne ansættelsespraksis, indtjeningsmuligheder, sikkerhedsstandarder, adgang til finansiering og jord, miljøpåvirkninger m.m. Målet er at forstå, hvordan kvinder bliver påvirket — men også hvilke muligheder de har:

"Kvinder er ikke kun ofre, men også en vigtig kilde til forandring. De skal inkluderes, hvis vi skal tale om en retfærdig omstilling," understreger Obert Bore.

Der er sjældent opmærksomhed på de kønsmæssige dynamikker i energiomstillingen — såsom de negative konsekvenser for kvinder og piger fra projekter inden for vedvarende energi, og deres manglende deltagelse i energipolitiske beslutninger. Dette afspejler en

Kvinder indsamler et hvidt mineral kaldet kaolin, som er et biprodukt fra lithiumminer og ofte efterlades som affald. Kaolin bruges og sælges som et rengøringsmiddel og udgør en uformel økonomisk ressource for lokalsamfund, der er påvirket af minedrift.

bredere forsømmelse af kvinders rettigheder i energisystemer og diskussioner om den grønne omstilling. Uden denne opmærksomhed er der risiko for, at energiomstillingen fastholder, forstærker eller skaber nye kønsmæssige uligheder – frem for at reducere dem.

Den kommende Gender Impact Assessment kan være et skridt i retning af at ændre dette, da den forhåbentlig vil give ZELA dokumentation,

de kan bruge til at komme med anbefalinger, der informerer politik og påvirker investorer og virksomheder.

"Kvinder har ikke fået de samme muligheder i denne omstilling. At ændre det giver også virksomhederne, der udvinder ressourcerne, en ny mulighed," forklarer Obert Bore.

Fra venstre: Ahmedjan Kasim, Qelbinur Sidik og Enwer Memet, fra Dutch Uyghur Human Rights Foundation.

Den 28. august 2024, i en stor kontorbygning i København, Danmark. I et mødelokale er der stille, mens Qelbinur Sidik fortæller sin historie.

Den 57-årige lærer fra den usbekiske minoritet i Kina har været vidne til og selv oplevet rædsler, som ville være ufattelige for de fleste. Hun er blevet tvunget til at undervise uighurer i kinesisk i interneringslejre i den autonome region Xinjiang og har været vidne til grove menneskerettighedskrænkelser, som ifølge FN's Menneskerettighedskontor (OHCHR) kan udgøre forbrydelser mod menneskeheden. Hun er blevet tvangssteriliseret. Hun har været udsat for trusler og chikane fra kinesiske myndigheder – selv efter at hun flygtede til Holland.

Men Qelbinur Sidik står stadig oprejst og insisterer på at fortælle verden, hvad der foregår i Xinjiang. Denne dag gør hun det som en del af den hollandske organisation Dutch Uyghur Human Rights Foundation foran repræsentanter fra den danske solenergisektor, som konfronteres med virkeligheden i en forsyningskæde, der i høj grad er afhængig af asiatiske producenter med forbindelser til statsstøttet tvangsarbejde i og fra Xinjiang.

Ved siden af Qelbinur Sidik står Ahmedjan Kasim og Enwer Memet, som også er en del af organisationen. De fortæller om de udfordringer, uighurer står overfor i Xinjiang, hvordan det hænger sammen med solenergiindustrien, og om deres arbejde med at skabe opmærksomhed om situationen i Xinjiang og fremme rettighederne for uighurer og andre minoriteter.

"Jeg undrer mig over, hvorfor verden er så ligeglad med de rædsler, der sker i Xinjiang," siger Enwer Memet, som er direktør for organisationen:

"Måske fordi vi er vant til at tænke på folkedrab kun i krigssammenhæng," svarer han selv.

Oplægget er arrangeret af Institut for Menneskerettigheder som en del af projektet Solar Energy and Human Rights, der gennemføres i samarbejde med Green Power Denmark. Projektet involverer 16 virksomheder af forskellig størrelse fra den danske solenergisektor og

Jeg undrer mig over, hvorfor verden er så ligeglad med de rædsler, der sker i Xinjiang

Enwer Memet, direktør, Dutch Uyghur Human Rights Foundation

har til formål at skabe opmærksomhed om menneskerettighedsproblemer i værdikæden og støtte arbejdet med menneskerettigheds-due diligence.

Da Qelbinur Sidik er færdig med sin historie, er der helt stille i rummet. Da snakken lige så stille begynder at tage form igen, står flere deltagere med nye refleksioner. "Kan vi gøre en forskel for rettighedshaverne på jorden," spørger én. "Vores direktør burde have været her," siger en anden.

Et systemisk problem

Solens stråler er den mest tilgængelige energikilde på Jorden. Den er også vedvarende. Derfor er solenergi blevet en nøglekilde til at reducere afhængigheden af fossile brændstoffer og afbøde klimaforandringer – men også til at give adgang til energi for isolerede, fjerne og oprindelige samfund uden tilslutning til elnettet. Men værdikæden for fotovoltaiske (PV) celler, som omdanner solenergi til elektricitet, er præget af menneskerettighedsudfordringer.

Produktionen af solpaneler indebærer menneskerettighedsrisici i alle dele af værdikæden – fra udvindingen af råmaterialer til arbejdsforholdene for dem, der installerer solpanelerne – men én risiko skiller sig særligt ud.

Kernen i de fotovoltaiske (PV) celler er et mørkegråt, meget skinnende stof kaldet polysilicium, som frigiver elektroner, når det udsættes for sollys. Polysilicium stammer fra kvarts-sandsten, der udvindes, knuses, opvarmes og kemisk raffineres. Over ¾ af det polysilicium, der produceres globalt, kommer fra Kina – især fra den autonome region

2 **Forarbejdning af råmaterialer og fremstilling af komponenter**
Produktion af solpaneler i Kina

Solenergi er blevet central i kampen for at reducere afhængigheden af fossile brændstoffer. Men forarbejdningen af et vigtigt element i solpaneler er angiveligt forbundet med tvangsarbejde og menneskerettighedskrænkelser mod etniske minoriteter i Kina. Institut for Menneskerettigheder samarbejder med danske solenergivirksomheder for at adressere disse problemstillinger.

Xinjiang. Omkring 35 % af den globale forsyning af polysilicium til solindustrien stammer herfra.

Omfattende akademisk forskning har dokumenteret alvorlige menneskerettighedskrænkelser forbundet med produktionen af polysilicium i Xinjiang-regionen: Uighurer og andre tyrkiske og muslimske folk er blevet udsat for vilkårlig tilbageholdelse og alle former for tvangsarbejde under statsstøttede programmer i forbindelse med industrielle aktiviteter, herunder i værdikæden for PV-moduler.

Derudover vokser bekymringerne om menneskerettighedskrænkelser i andre regioner af Kina, da etniske grupper fra regionen tvinges til at arbejde andre steder under arbejdsflytninger eller såkaldte fattigdomsbekæmpelsesprogrammer.

Ud af isolationen

Udfordringerne i solenergiindustrien – især tvangsarbejde og menneskerettighedskrænkelser i forarbejdningen af polysilicium – er komplekse, alvorlige og systemiske.

Projektet Solar Energy and Human Rights opstod ud af en bekymring og en følelse af isolation blandt danske solenergivirksomheder, som stod over for at skulle forstå og håndtere disse udfordringer i deres forsyningskæde. Samtidig var det et bevidst initiativ fra Institut for Menneskerettigheder for at skabe opmærksomhed og engagere sig i konstruktiv dialog om løsninger.

For solenergivirksomheder er respekt for menneskerettigheder i stigende grad både en juridisk forpligtelse og en strategisk nødvendighed for at sikre langsigtet bæredygtighed. Samtidig er erhvervsaktiviteter i sektoren vokset hurtigt, og læringskurven i forhold til ansvarlig virksomhedsadfærd har været stejl.

I løbet af 2024 har Institut for Menneskerettigheder faciliteret dialog og kapacitetsopbygning blandt virksomhederne gennem kortlægning af menneskerettighedsrisici i værdikæden, opdateringer om EU-regulering, dialoger med eksterne interessenter samt udvikling af værktøjer og ressourcer. Samtidig har projektet skabt et tillidsfuldt rum, hvor virksomhedernes

repræsentanter har kunnet dele gode erfaringer, udfordringer og muligheder.

Fælles handling

Seks måneder efter mødet med Qelbinur Sidik og Dutch Uyghur Human Rights Foundation nåede projektet sin afslutning i marts 2025 med lanceringen af en vejledende rapport. Rapporten blev præsenteret på en konference med deltagelse af repræsentanter fra solenergivirksomheder, finanssektoren og civilsamfundet.

Rapporten beskriver, hvordan grundige due diligence-processer i overensstemmelse med internationale standarder er afgørende for at håndtere menneskerettighedsudfordringerne i solenergiens forsyningskæde. I den forbindelse anbefaler rapporten, at virksomheder kortlægger deres leverandører og undersøger deres potentielle forbindelser til tvangsarbejde – og bruger denne kortlægning til løbende at øge gennemsigtigheden og opbygge kapacitet til ansvarlig virksomhedsadfærd i forsyningskæden.

I øjeblikket bliver indsamlingen af pålidelige oplysninger og gennemførelsen af menneskerettigheds-due diligence hindret af begrænset adgang og monitorering. Ikke desto mindre viste de danske solenergivirksomheder i projektet stigende interesse og vilje til at udvikle og deltage i fælles initiativer, der skal øge gennemsigtigheden og forbedre due diligence, samt dele viden og erfaringer om håndtering af PV- og polysiliciumleverandører. Rapporten fremhæver, hvor vigtig fælles sektorindsats er, og understreger behovet for støtte fra statslige aktører for at bevæge solenergisektoren i en retfærdig retning.

I mellemtiden har virksomhederne i projektet taget de første skridt i denne retning. Virksomheder, der til daglig konkurrerer med hinanden, er gået sammen for at dele indsigter og best practices. Men som nogle deltagere mindede om, er menneskerettighedsudfordringen i sektoren stadig enorm. Som én deltager sagde:

"Midt i udviklingen af værktøjer og processer til menneskerettigheds-due diligence må vi ikke glemme, hvem vi gør det for."

Projektudvikling og planlægning

3

Udvikling af vindparker i Colombia

Vindenergi er blevet et af de vigtigste elementer i Colombias grønne omstilling, men den jord, hvor vindparkerne opføres, er det oprindelige territorium for det oprindelige Wayúu-folk. For at støtte en retfærdig omstilling i Colombia er Institut for Menneskerettigheder og Centro Regional de Empresas y Emprendimientos Responsables (CREER) i gang med at lave en konsekvensanalyse med fokus på menneskerettigheder for hele vindsektoren.

På den colombianske halvø La Guajira er vinden en evig følgesvend. Når nordøstlige passatvinde blæser ind fra det Caribiske Hav, kolliderer de med de små Macuira-bjerge og suser hen over de tørre sletter.

I dette vidtstrakte og solbeskinnede landskab har det oprindelige Wayúu-folk levet i århundreder – de har passet geder, hentet vand fra ørkenbrønde

og lyttet opmærksomt til vinden, som de betragter som "livets essens", der forbinder himmel, jord og menneskesjæle.

Men i de senere år er den samme vind blevet en kilde til spændinger, da virksomheder – ivrige efter at udnytte vindens kraft – er rykket ind i La Guajira. På tværs af Wayúu-folkets oprindelige territorier og havområder, som de er afhængige af, planlægges og opføres vindparker og tilhørende infrastruktur.

Der er meget på spil, og risikoen er stor. Den grønne omstilling af Colombias energisektor og landets klimaforpligtelser afhænger af vindene i La Guajira, men Wayúu-folket har territoriale rettigheder over store områder i La Guajira, som er sikret under Colombias forfatning. Det gør Wayúu-folkets respons på projekterne til en afgørende faktor. Uden deres tillid og deltagelse kan udviklingen af vindparker ikke forløbe gnidningsfrit.

På den ene side rejser turbiner sig allerede på Wayúu-territorium, ofte uden tilstrækkelige høringsprocesser; transmissionslinjer lægges gennem hellige områder; og aftaler underskrives, som lokalsamfundene ikke fuldt ud forstår. På den anden side vokser den lokale modstand mod vindparker, og nogle virksomheder forlader La Guajira på grund af konflikter med lokalsamfund og usikkerhed.

For at støtte en retfærdig energiomstilling, der respekterer Wayúu-folkets rettigheder og sikrer, at alle stemmer bliver hørt, samarbejder Institut for Menneskerettigheder med den colombianske organisation Centro Regional de Empresas y Emprendimientos Responsables (CREER) om at gennemføre en såkaldt Sector-wide Impact Assessment med fokus på menneskerettigheder.

Wayúu-folket er et matrilineært samfund. Kvinder som Doña Carmen Palmar Ipuana fra Waimpiralen-territoriet er vogtere af territoriet og kulturen.

Den vigtige vind

Vinden i La Guajira er optimal til energiproduktion. I mange områder blæser vinden med en gennemsnitshastighed på 9–10 meter i sekundet – det dobbelte af det globale gennemsnit – hvilket betyder, at vindmøller kan operere med høj kapacitet og producere store mængder elektricitet. Da vinden i den nordlige del af halvøen blæser konstant, vil vindmøllerne kunne generere strøm døgnet rundt. Estimerer anslår, at La Guajiras potentiale for landbaseret vindenergi er omkring 18 GW – nok til at dække hele Colombias nationale elforbrug på et tidspunkt, hvor landet står over for en energikrise. Uden for kysten lover stabile vinde tilsvarende muligheder for havvind.

I øjeblikket er mere end 30 vindparker under opførelse eller udvikling i La Guajira og forventes at være i drift inden 2031. Store kyststrækninger og havområder – herunder nogle, der i dag benyttes af småfiskere – er udpeget til havvindudvikling. Internationale virksomheder og finansielle institutioner er involveret i flere af de nuværende og planlagte vindprojekter i regionen.

Trods det barske klima er jorden, vinden blæser over, ikke tom. Den er hjem for hundredvis af Wayúu-samfund, som har en særlig relation til deres territorier – især kvinderne. I Wayúu-folkets matrilineære samfund går tradition og kultur i arv fra mor til datter, og kvinderne står ofte i spidsen for kampen for at bevare territoriet.

Wayúu-folkets jordrettigheder er beskyttet både af colombiansk og international lovgivning. Colombias forfatning fra 1991 bekræfter landets multietniske identitet og giver oprindelige folk autonomi, territoriale rettigheder og særlig repræsentation. Den beskytter også deres kulturelle integritet og fastslår, at de skal konsulteres før ethvert projekt, der påvirker deres land.

Som underskriver af ILO-konvention 169 er Colombia forpligtet til at sikre, at alle projekter, der berører oprindeligt land, er underlagt frit, forudgående og informeret samtykke (FPIC).

I praksis er implementeringen af disse rettigheder hverken enkel eller ligetil – især i et territorium og

en befolkning, der er påvirket af årtiers konflikt, eksklusion og en voksende klimakrise. Den nuværende juridiske ramme for konsultation i oprindelige territorier i Colombia er uklar. Det har ført til flere processer, hvor virksomheder ikke får sikret lokalsamfundenes repræsentation fuldt ud, og som ofte ender i konflikt og utilfredsstillende kompensation og udbytte for de berørte samfund.

Omfanget af problemet er markant. Nogle estimerer tyder på, at planlagte vindprojekter kan påvirke mere end 200 Wayúu-samfund på tværs af 35 % af deres oprindelige territorium. Wayúu'erne husker ankomsten af kulminen El Cerrejón i La Guajira i 1980'erne – Latinamerikas største åbne mine – og hvordan den fortrængte samfund og ødelagde miljøet uden at levere de lovede fordele. Den arv har skabt mistillid til både virksomheder og staten.

Uden Wayúu-folkets opbakning er Colombias vindambitioner svære at realisere. Situationen er kompleks: Nogle Wayúu modsætter sig vindprojekterne, og modstand fra lokalsamfund har allerede forsinket udviklingen af flere parker. Siden 2023 har nogle virksomheder endda valgt at suspendere aktiviteter – blandt andet på grund af protester og retssager fra lokale samfund. Andre Wayúu er skuffede over, at de muligheder, der er forbundet med vindudvikling, enten er forsinkede eller ikke bliver realiseret.

En retfærdig energiomstilling – én der undgår nye uretfærdigheder og samtidig bygger en bæredygtig fremtid – er i alles interesse: regeringens, investorernes og de samfund, der lever tættest på vinden.

En vej fremad

For at imødekomme disse udfordringer laver Institut for Menneskerettigheder og det regionale center for ansvarlig virksomhedsadfærd, Centro Regional de Empresas y Emprendimientos Responsables (CREER), en Sector-wide Impact Assessment (SWIA) af vindenergisektoren i La Guajira.

Formålet er at identificere risici og konsekvenser for menneskerettighederne; give vejlede virksomheder, lokalsamfund og myndigheder om en rettighedsbaseret omstilling; skabe trygge rum for læring og dialog; anerkende kvindernes særlige rolle som vogtere af territoriet og kulturen; og i sidste ende sikre bedre resultater for Wayúu-folket.

En SWIA adskiller sig fra en traditionel risikovurdering. I stedet for at fokusere på én enkelt vindpark ser en SWIA på hele sektoren i et land eller en region og tager højde for de kumulative konsekvenser af flere projekter, de fælles belastninger på territorierne og de fælles udfordringer, som rettighedshavere står overfor.

Kernen i en SWIA er en samarbejdsbaseret tilgang, hvor lokalsamfundene inddrages i processen, informeres og får opbygget kapacitet omkring emner, der vedrører dem. Denne inddragelse kombineres med juridisk og politisk analyse, feltarbejde og dialog med virksomheder og

myndigheder for at give et mere fuldstændigt billede af, hvad der sker – og hvad der skal ændres. I en region som La Guajira, hvor over halvdelen af befolkningen lever i fattigdom, og hvor mange samfund mangler adgang til information og juridisk støtte, er det brede perspektiv afgørende. En SWIA søger at sikre, at menneskerettigheder ikke kun adresseres, når der opstår konflikt, men indarbejdes fra begyndelsen. Og den gør det muligt for virksomheder og myndigheder at bevæge sig ud over en projekt-for-projekt-logik og koordinere tilgange, så de reducerer skade og opbygger tillid.

Institut for Menneskerettigheder og CREER har gennemført den indledende fase af SWIA'en, hvor centrale problemstillinger blev identificeret, såsom: utilstrækkelige procedurer for konsultation og fri, forudgående og informeret samtykke (FPIC); forstyrrelse af hellige områder og Wayúu-folkets kulturarv; kønsspecifikke risici og udelukkelse af kvinder fra beslutningsprocesser; påvirkning på unge; utilstrækkelige og uigennemsigtige aftaler om fordeling af udbytte; og voksende konflikter.

SWIA'en i La Guajira er stadig i gang, men håbet er at kunne hjælpe vindsektoren med at bevæge sig fra konflikt til samarbejde. Vindenergi kan blive en hjørnesten i Colombias grønne omstilling – men kun hvis den udvikles i partnerskab med de oprindelige og kystnære samfund, som kender territoriet og vinden bedst.

Et Wayúu-fælleshus grænser op til en vindmølle i Cabo de la Vela, et næs på Guajira-halvøen.

Vores arbejde

Institut for Menneskerettigheder fremmer en retfærdig omstilling ved at fokusere på respekt for menneskerettigheder i forbindelse med energiomstillingen. Vores aktiviteter har til formål at fremme respekt for menneskerettigheder i forsyningskæden for komponenter, der er afgørende for vedvarende energi, og sikre, at projekter inden for vedvarende energi ikke skader lokalsamfund – herunder oprindelige folk.

Gennem projektet Just Transition in Africa arbejder Institut for Menneskerettigheder sammen med HakiRasilimali i Tanzania, Zimbabwe Environmental Law Association (ZELA) i Zimbabwe, African Resources Watch (AFREWATCH) i Den Demokratiske Republik Congo (DRC) og Centre for Environment Justice (CEJ) i Zambia for at styrke ansvarlig virksomhedsadfærd i sektoren, der udvinder mineraler til den grønne omstilling. Projektet fokuserer på at dokumentere konsekvenserne af udvindingen af kritiske mineraler, støtte adgang til klagemuligheder og fremme dialog mellem flere aktører om politiske rammer. Projektet er finansieret af Sida – det svenske udviklingssamarbejde.

Institut for Menneskerettigheder har indgået partnerskab med Green Power Denmark, en ikke-kommerciel erhvervsorganisation for den danske grønne energiværdikæde, om at gennemføre projektet Solar Energy and Human Rights. Projektet har støttet aktører i den danske solenergisektor i at forstå og håndtere negative menneskerettighedspåvirkninger i deres forsyningskæder og aktiviteter. Det omfatter bl.a. hjælp til virksomheder med at navigere i lovgivningsmæssige udviklinger og menneskerettighedsrammer samt læring om centrale menneskerettighedsudfordringer og aktuelle praksisser.

I Colombia gennemfører Institut for Menneskerettigheder en Sector-wide Impact Assessment (SWIA) af menneskerettighedsrisici ved vindenergiudvikling i regionen La Guajira i samarbejde med Centro Regional para Empresas y Emprendimientos Responsables (CREER). Det overordnede mål er at bidrage til respekt for menneskerettigheder for lokalsamfund, der påvirkes af landbaseret og havbaseret vindenergi, med særligt fokus på oprindelige folk og kystnære minoritetsgrupper. Den indledende afgrænsningsundersøgelse blev finansieret gennem Institut for Menneskerettigheders rammeaftale med Udenrigsministeriet.

CASE

Da klimaforandringer i Sierra Leone skyllede rettighederne væk

Menneskerettighedskommissionen i Sierra Leone og Institut for Menneskerettigheder samarbejder om at dokumentere konsekvenserne af klimaforandringer. Partnerskabet har gjort det muligt for kommissionen at besøge lokalsamfund over hele Sierra Leone og har afdækket alvorlige mangler i menneskerettighedsindsatsen i forhold til de klimakonsekvenser, som allerede mærkes i landet.

September 2024 bragte vedvarende regn til det nordlige Sierra Leone og udløste nogle af de værste oversvømmelser, regionen har oplevet i årevis. Efter flere dages kraftig regn gik floderne Great Scarcies og Little Scarcies over deres bredder og oversvømmede lokalsamfund i Kambia, Karene og Port Loko distrikterne. Marker forsvandt under vand, veje blev til floder, og de stigende vandmasser afskar hele landsbyer, som var uforberedte på katastrofens omfang.

I landsbyer langs floderne skyllede vandmasserne gennem hjem og marker, fordrev tusinder og tvang skoler og sundhedsklinikker til at lukke. Over 9.500 landmænd i Mambolo og Mange Bureh mistede deres høst. Huse blev ødelagt, vigtig infrastruktur som skoler, hospitaler og kirker blev jævnet med jorden, og veje blev ufremkommelige. Uden nogen koordineret evakueringsindsats søgte mange familier tilflugt på højere terræn – i nogle tilfælde med op til 60 personer samlet i ét hus.

Da Abu Bakarr Kamara og hans team fra Menneskerettighedskommissionen i Sierra Leone besøgte lokalsamfundene flere uger senere, havde vandet trukket sig tilbage – men hjælpen var ikke kommet. Det var første gang, beboerne havde besøg af nogen myndighed siden oversvømmelsen.

"Der var ingen katastrofeberedskab, der kom dem til undsætning. Derfor følte de sig svigtet," siger Abu Bakarr Kamara, direktør for klimaændringer og informationsservice i kommissionen.

Kommissionens besøg var en del af en bredere undersøgelse af rettighedshaveres forhold, gennemført i 21 lokalsamfund i hele Sierra Leone. Undersøgelsen anvender Climate Change and Human Rights Analytical

Framework – et værktøj udviklet af Institut for Menneskerettigheder i samarbejde med Menneskerettighedskommissionen i Sierra Leone og andre nationale menneskerettighedsinstitutioner og internationale partnere.

Alvorlige krænkelse af menneskerettigheder

I Sierra Leone har klimaforandringer direkte indflydelse på menneskerettighederne, på trods af, at landet selv har bidraget minimalt til de globale drivhusgasudledninger.

Ifølge IPCC er Sierra Leone blandt de mest klimafølsomme lande i verden. Inde i landet er der øget risiko for oversvømmelser og jordskred som følge af ekstreme regnmængder, mens kystområder som Plantain Island allerede mærker konsekvenserne af stigende havniveauer og erosion, som tvinger tusinder væk fra deres hjem.

Alle 21 lokalsamfund, som kommissionen besøgte, havde oplevet en form for klimarelaterede skader – primært som følge af oversvømmelser – hvilket tydeligt viser, hvordan klimaforandringer allerede skader menneskers rettigheder til bolig, mad, vand og selve retten til liv. Ingen af disse samfund havde modtaget tilstrækkelig støtte til at komme sig og genopbygge deres liv.

Ét af de besøgte samfund havde fået løfter om støtte fra regeringen – men hjælpen kom aldrig.

"De viste os videoer af ministeren, der lovede, at de ville yde katastrofestøtte, men myndighederne dukkede aldrig op," siger Abu Bakarr Kamara.

I et andet tilfælde ankom der noget støtte – men kun til dem med de rette politiske forbindelser.

"Nogle gange sker der diskrimination. De fortalte os, at det kun er dem, der kender folk med magt, som får del i katastrofestøtten."

En struktureret tilgang

Mens Sierra Leone forsøger at håndtere det skiftende klima, har kommissionen og Institut for Menneskerettigheder set behovet for at:

- 1) Systematisk analysere klimarelaterede love og politikker for at se, hvordan de identificerer og håndterer menneskerettighedsrisici forårsaget af klimaforandringer; 2) dokumentere konsekvenserne af klimaforandringer for menneskerettigheder i hele landet; og 3) følge op på mangler og drøfte, hvordan regeringen kan styrke sin indsats for at imødegå disse.

Flood affected communities sheltering at Freetown's National Stadium.

Partnerskabet begyndte med en workshop i juni 2024, hvor kommissærer, direktører og medarbejdere mødtes med meteorologer for at styrke forståelsen af klimafænomenet og dets indvirkning på menneskerettigheder – og for at planlægge dataindsamling og politikanalyse. Kommissionen fulgte op med en national undersøgelse, hvor klimarelateret lovgivning blev analyseret, og lokalsamfund blev udvalgt til besøg.

På tværs af lokalsamfund var klimaforandringernes effekt tydelig. I nogle områder var brønde oversvømmet, hvilket tvang beboere til at gå flere kilometer for at hente vand. Andre steder var rishøsten skyllet væk, og folk stod uden deres primære fødevareforsyning og indtægtskilde.

Da kommissionens dataindsamlere mødte og interviewede over 200 rettighedshavere fra de forskellige lokalsamfund, blev det klart, at mange ikke kendte deres rettigheder eller kommissionens mandat til at beskytte dem.

Derfor har vurderingen ikke kun dokumenteret klimaforandringernes konsekvenser for menneskerettighederne – den har også været en mulighed for at informere lokalsamfundene om deres rettigheder i denne sammenhæng.

"Interessant nok var mange mennesker meget glade for at tage imod os, fordi de havde følt sig overset," forklarede Abu Bakarr Kamara. "Når en katastrofe indtræffer, kommer ingen dem til undsætning eller forsøger at finde ud af, hvordan de klarer sig."

Kommissionen lyttede til lokalsamfundene og dokumenterede de skader og krænkelse, de har været udsat for. De delte også information om, hvad lokalsamfundene kan forvente – og hvad deres rettigheder er.

En ansvarlig håndtering af klimaforandringer

Selvom en national menneskerettighedsinstitution ikke kan yde katastrofestøtte til lokalsamfund, kan den dokumentere menneskerettighedskrænkelser og bringe beviser for forsømmelse til de ansvarliges opmærksomhed – samt rådgive om, hvordan de kan opfylde deres

menneskerettighedsforpligtelser. Disse forpligtelser omfatter at tage skridt til at forebygge forudsigelige skader, herunder dem der opstår som følge af katastrofer – for eksempel gennem katastrofeberedskab, tidlig varsling og katastrofeindsats uden diskrimination.

Menneskerettighedskommissionen er engageret i at bringe resultaterne af deres vurderinger videre til relevante myndigheder for at starte en dialog om deres forpligtelser.

"Vi vil gerne vide, hvorfor de ikke reagerede – eller hvis de gjorde, hvad der skete, siden hjælpen aldrig nåede frem til lokalsamfundene," siger Abu Bakarr Kamara. Kommissionen håber også at kunne vejlede ministerier i, hvordan de kan levere effektiv hjælp til dem, der har mest brug for det.

Derudover arbejder kommissionen sammen med Ministeriet for Miljø og Klimaforandringer om at formalisere en samarbejdsaftale, der sikrer en menneskerettighedsbaseret tilgang til kompensation og katastrofehjælp.

Resultaterne fra undersøgelsen gennemført af Menneskerettighedskommissionen i Sierra Leone kan muligvis også bruges af regeringen til at anmode om mere internationalt samarbejde og støtte. Sierra Leone er ét af verdens ti fattigste lande, og klimaforandringer gør det både vanskeligere og dyrere at realisere grundlæggende menneskerettigheder.

Ved at arbejde med værktøjet Climate Change and Human Rights Analytical Framework har Abu Bakarr Kamara erfaret, at det ikke kun er offentligheden, der skal oplyses om menneskerettigheder – men også de ansvarlige myndigheder.

"Der er behov for kapacitetsopbygning, fordi ministerielle afdelinger nogle gange ikke kender deres menneskerettighedsforpligtelser – ikke kun til at beskytte borgerlige og politiske rettigheder, men også økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, som alle kan påvirkes af klimaforandringer."

"Det har været en øjenåbner," konkluderede han.

Vores arbejde

Værktøjet Climate Change and Human Rights Analytical Framework er udviklet af Institut for Menneskerettigheder til at overvåge, hvordan menneskerettigheder påvirkes af klimaforandringer, og til at pege på de menneskerettighedsstandarder, der er afgørende at tage højde for i klimaindsatsen.

Værktøjet omfatter en national vurdering, som tilbyder en systematisk tilgang til at analysere klimarelateret lovgivning og politik fra et menneskerettighedsperspektiv, samt en vurdering af rettighedshavere, der anvender en menneskerettighedsbaseret tilgang til at vurdere konsekvenserne af klimaforandringer og klimarelaterede tiltag for nydelsen af menneskerettigheder.

Værktøjet anvendes i øjeblikket i samarbejde med nationale menneskerettighedsinstitutioner i Sierra Leone, Kenya, Namibia, Gambia, Honduras og Colombia.

Udviklingen af værktøjet er finansieret af Agence Française de Développement (AFD).

Analyse: Menneskerettighedsforpligtelser og klimatilpasning

I 2024 analyserede Institut for Menneskerettigheder 557 anbefalinger fra internationale menneskerettighedsorganer til FN's medlemslande om klimatilpasning, fremsat mellem 2006 og 2023.

Denne dybdegående gennemgang af anbefalingerne afslørede en stigende anerkendelse af staternes menneskerettighedsforpligtelser i forbindelse med klimatilpasning. Anbefalingerne giver vejledning til stater om, hvordan de kan leve op til deres forpligtelser under de traktater, de har ratificeret, og som dermed er juridisk bindende. De fungerer også som nyttig vejledning i, hvordan effektiv klimatilpasning kan sikres.

Anbefalingerne viser blandt andet, at:

- Stater har forpligtelser til at forebygge forudsigelige skader på menneskerettigheder som følge af klimaforandringer.
- Stater skal udvikle, implementere og overvåge klimatilpasningsplaner, strategier og programmer i overensstemmelse med en menneskerettighedsbaseret tilgang.
- Stater skal være opmærksomme på specifikke grupper, der er marginaliserede og befinder sig i sårbare situationer.

Der er behov for reducere risikoen for katastrofer for at beskytte retten til liv og for målrettede tiltag, der sikrer rettigheder til vand og sanitet, mad, bolig, social sikring og uddannelse.

Analysen kan støtte forskellige aktører inden for menneskerettigheder og udvikling – herunder regeringsaktører – i politisk udvikling og planlægning.

Klarhed over omfanget af menneskerettighedsforpligtelser i forhold til klimatilpasning kan også gøre det muligt for nationale menneskerettighedsinstitutioner (NHRI'er), civilsamfundsaktører og rettighedshaverorganisationer at analysere og rådgive om klimatilpasningstiltag i deres respektive lande.

[Læs mere på humanrights.dk](#)

Hvordan har Klimaseniorinnen-dommen påvirket det juridiske landskab vedrørende klimaforandringer og menneskerettigheder?

Hvordan forventes juraen omkring klimaforandringer og menneskerettigheder at udvikle sig i den nærmeste fremtid?

Vil Klimaseniorinnen få indflydelse på de rådgivende udtalelser fra ICJ og IACtHR?

Q&A

Megan Donald om klimaforandringer og menneskeretten

Megan Donald er postdoc ved Institut for Menneskerettigheder. Hendes forskning fokuserer på miljø, klimaforandringer og økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Hun følger domme fra regionale og internationale domstole om klimaforandringer og menneskeret – herunder sagen Klimaseniorinnen fra Schweiz.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) anerkendte klart retten til beskyttelse mod de skadelige virkninger af klimaforandringer og fastslog, at stater har forpligtelser, der rækker ud over blot frivillige tilsagn – herunder forpligtelser til at vedtage reguleringer og tiltag for at afbøde klimaforandringer og forhindre en stigning i den gennemsnitlige temperatur, som kan medføre alvorlige og irreversible negative konsekvenser for menneskerettighederne. Denne afgørelse bekræfter, at klimaforandringer er et menneskerettighedsanliggende, der pålægger stater forpligtelser. Spørgsmålet er ikke længere, om disse forpligtelser eksisterer, men snarere hvad deres konkrete omfang og indhold er.

I 2025 vil vi se to afgørende udviklinger inden for området klimaforandringer og menneskerettigheder. For det første vil Den Internationale Domstol (ICJ) offentliggøre en rådgivende udtalelse om staters forpligtelser i forbindelse med klimaforandringer. ICJ er blevet bedt om at fastslå staters forpligtelser til at beskytte klimasystemet under international lov og overveje de juridiske konsekvenser for stater, der har forårsaget betydelig skade på klima og miljø. Denne rådgivende udtalelse vil undersøge mange typer internationale juridiske forpligtelser, herunder menneskerettigheder. Der har været bred deltagelse fra forskellige stater i denne proces, og vi vil følge nøje med i, hvordan ICJ håndterer menneskerettighedsforpligtelser, krænkelse og retsmidler i klimakonteksten, da dette vil danne grundlag for den fremtidige dagsorden for menneskerettigheder og klimaforandringer. For det andet vil Den Interamerikanske Menneskerettighedsdomstol (IACtHR) fremlægge sin egen rådgivende udtalelse om menneskerettigheder og klimakrisen. Denne udtalelse vil undersøge omfanget af staters menneskerettighedsforpligtelser til at forebygge klimaforandringer og sikre menneskerettigheder i lyset af klimakrisen. IACtHR vil også behandle retten til liv i klimakontekst, beskyttelse af børn og fremtidige generationer, adgang til kompensation, beskyttelse af miljøforkæmpere og differentierede forpligtelser for stater i regionen.

Begge disse rådgivende udtalelser vil sandsynligvis blive påvirket af Klimaseniorinnen. Især i ICJ's tilfælde er domme fra EMD blandt de mange juridiske kilder, som domstolen skal tage i betragtning. IACtHR henviser regelmæssigt til andre jurisdiktioner og vil sandsynligvis også overveje EMD's tilgang til menneskerettigheder og klimaforandringer. Vi håber, at disse kommende rådgivende udtalelser vil benytte lejligheden til at uddybe omfanget og indholdet af staters forpligtelser og give en klar ramme for håndtering af menneskerettighedskrænkelser forårsaget af klimakrisen.

At sikre alle adgang til retfærdighed

I takt med at retssikkerheden svækkes globalt, bliver menneskers rettigheder i stigende grad krænket i mødet med strafferetssystemer. På verdensplan er over 11,5 millioner mennesker frihedsberøvet i fængsler, hvoraf mange er overfyldte, underfinansierede og dårligt administrerede.

I mere end et årti har Institut for Menneskerettigheder arbejdet sammen med partnere for at sikre rettighederne for fængslede personer. Vi støtter myndigheder i at administrere fængselssystemer i overensstemmelse med internationale menneskerettighedsstandarder og yder juridisk bistand til tusindvis af borgere.

FEATURE

Indefra og ud: 10 års arbejde med at forankre rettigheder i afrikanske fængsler

I det seneste årti har Institut for Menneskerettigheder udviklet værktøjer, trænet fængselspersonale og arbejdet sammen med regeringer for at yde juridisk bistand til personer bag tremmer. Fra Burkina Faso og Zambia til Elfenbenskysten og Uganda er fangers rettigheder blevet fremmet gennem stærke partnerskaber med myndigheder og civilsamfund.

I et konferencelokale på et hotel i Kampala var et stort bord formet som et U. Rundt om bordet sad ugandiske fængselsbetjente i orange uniformer på den ene side og besøgende fra Burkina Fastos fængselsvæsen på den anden. Det er slutningen af januar 2024, og samtalen er i fuld gang. “Hvilke menneskerettigheder for fanger tager I højde for?” spørger en ugandisk betjent sin burkinske kollega. “Hvordan sikres ligestilling?” spørger en anden. “Hvad med fængselspersonalets rettigheder?”, vil en tredje betjent vide. Spørgsmålene er skarpe, interessen ægte.

Dette var ikke blot en workshop. Det var et møde mellem tidligere erfaringer og fremtidige ambitioner, faciliteret af Institut for Menneskerettigheder. Fra Ouagadougou til Kampala mødtes to systemer – ét med en lang tradition for rettighedsbaseret fængselstræning, det andet netop begyndt med et nyt projekt – for at udveksle viden, udfordringer og erfaringer. Medarbejdere fra Institut for Menneskerettigheder i Sahel og Uganda sad sammen med nye og gamle partnere og bragte mange års samarbejde med til bordet. Målet: at sikre, at fængsler

ikke bliver blinde vinkler i beskyttelsen af menneskerettigheder.

Workshoppen tog fat på en bredere udfordring: fængsler i Afrika befinder sig ofte i krydsfeltet mellem forsømmelse og kontrol. Overfyldte, underfinansierede og usynlige kæmper mange fængsler på kontinentet med at opfylde de minimale standarder for værdighed og retfærdighed. I Afrika syd for Sahara er den gennemsnitlige varetægtsfængslingsrate 42 % – med mange personer fængslet i måneder eller år uden at komme for en domstol. I Uganda opererer nogle fængsler med mere end 700 % af deres kapacitet. Over hele kontinentet møder indsatte barrierer for adgang til juridisk bistand, lægehjælp og basale fornødenheder.

Derfor har Institut for Menneskerettigheder brugt det sidste årti på at udvikle værktøjer, uddanne fængselspersonale og samarbejde med regeringer om at yde juridisk bistand til dem bag tremmer. Denne fortælling følger arbejdet – fortid, nutid og fremtid – i fire lande: Zambia, Burkina Faso, Elfenbenskysten og Uganda.

Burkina Faso: Hvor det begyndte

Da Institut for Menneskerettigheder begyndte at samarbejde med Burkina Fastos fængselsvæsen i 2018, var udgangspunktet ikke et fængsel – det var en bred vifte af partnerskaber med forskellige statslige aktører og NGO'er – herunder den bredere sikkerhedssektor.

I flere år havde Institut for Menneskerettigheder samarbejdet med myndigheder i Sahel om at uddanne politi og gendarmen i menneskerettigheder og indarbejde principper om værdighed, lovlighed og ansvarlighed i betjentenes daglige rutiner. Samtidig havde instituttet samarbejdet med myndigheder i Burkina Faso om at udvikle tilsynsbesøg til alle steder, hvor personer er frihedsberøvede.

Med tiden opstod et mønster ud af de to forskellige perspektiver: meningsfuld reform kunne og måtte ikke stoppe ved fængselsporten. Denne erkendelse markerede begyndelsen på et dybere og mere målrettet samarbejde med Burkina Fastos fængselsvæsen.

Det burkinske fængselsvæsen, som mange andre i Sahel, var under pres. Fængslerne var overfyldte og underfinansierede. Betjente manglede ofte træning i rettighedsbaserede tilgange, og indsatte havde få muligheder for at gøre deres rettigheder gældende eller søge juridisk hjælp. Men der var også åbenhed – en vilje til at lære og et lederskab, der var klar til at engagere sig. I 2018 støttede Institut for Menneskerettigheder oprettelsen af en arbejdsgruppe i den nationale fængselsadministration. Dens mission var klar: at gentænke uddannelse, tilsyn og daglige praksisser med et nyt perspektiv på menneskerettigheder.

Kernen i modellen er princippet om partnerskab. Institut for Menneskerettigheder kommer ikke med færdige løsninger. I stedet samarbejder instituttet med lokale aktører om at definere behov, udvikle værktøjer og levere resultater, der afspejler den nationale kontekst. I Burkina Faso betød det en fælles udvikling af et komplet træningsprogram tilpasset fængselsbetjentenes daglige virkelighed. Der blev udarbejdet en detaljeret manual, efterfulgt af en lommeguide designet til praktisk brug i arbejdet. Disse ressourcer beskrev alt fra indsattes rettigheder til sikker og lovlig magtanvendelse.

Vidensopbygning var første skridt. Næste skridt fokuserede på adfærd og systemer. Hvordan de-eskalerer en fængselsinspektør en konflikt? Hvad gør man, når en indsat indgiver en klage? Hvordan sikrer man, at besøg gennemføres, medicinske behov opfyldes, og isolation ikke misbruges? Disse spørgsmål dannede rygraden i træningssessioner, der blev gennemført via den nationale fængselssskole, École Nationale de la Garde de Sécurité Pénitentiaire, som Institut for Menneskerettigheder var med til at forme gennem et uddannelsesprogram og træning af undervisere.

Sådan har rettighederne slået rod i Burkina Fastos fængsler. Erfaringerne deles nu med andre lande på kontinentet. Det, der begyndte i Ouagadougou, er blevet et referencepunkt på tværs af grænser.

I 2017 var Jean Samtoma en af de politibetjente, der deltog i et menneskerettighedskursus i Burkina Faso. Denne form for træning lagde grundstenen til det partnerskab, der senere skulle udvikle sig mellem Institut for Menneskerettigheder og det burkinske fængselsvæsen.

Zambia: Fra kludetæppe til et samlet system for juridisk bistand

I september 2024 blev en 26-årig mand anholdt på den centrale politistation i en mineby i Zambias Copperbelt-region. Det, der begyndte som en skilsmissegang mellem ham og hans ekskone, eskalerede pludseligt, da han blev anklaget af en slægtning til ekskonen for at have krænket hende.

Han tilbragte de næste syv dage i politiets varetægt, før han blev stillet for en domstol, hvor han nægtede sig skyldig og blev varetægtsfængslet for at afvente retssagen.

Mens manden sad varetægtsfængslet, var han efterladt i uvished. Han kendte ikke sine rettigheder, vidste ikke, at lovovertrædelsen var kautionsberettiget, og havde ingen juridisk repræsentation. Det ændrede sig, da paralegale – juridiske sagsbehandlere, der kan rådgive civile i straffesager – besøgte fængslet som led i et rutinebesøg. Da han forklarede sin sag, indså de paralegale, at anklagen muligvis udsprang af en personlig konflikt efter skilsmissegang. De mistænkte, at sigtelsen var blevet brugt som et våben i en civil uenighed.

De paralegale handlede. De informerede manden om hans rettigheder, udarbejdede og indsendte en kautionsansøgning på hans vegne og skaffede ham juridisk bistand fra Legal Aid Board i en nærliggende by. Takket være deres indsats blev han løsladt mod kaution, mens han afventede retssagen. Den 20. marts 2025 blev han frikendt.

For ti år siden var historier som denne, hvor en varetægtsfængslet i et afsidesliggende fængsel kunne få adgang til en paralegal, lære sine rettigheder at kende og indgive en anmodning til retten, sjældne. Juridisk bistand eksisterede – men kun på papiret. For de fleste indsatte, især dem uden penge eller familiestøtte, var juridisk repræsentation uopnåelig. Lange forsinkelser, udeblevne retsmøder og uberettigede fængslinger var almindelige. Det skete, at indsatte kunne sidde varetægtsfængslet i årevis – i ét tilfælde ventede en mand otte år på sin retssag.

I det system trådte Institut for Menneskerettigheder ind i midten af 2000’erne. Sammen med lokale civilsamfundsorganisationer og de zambiske myndigheder begyndte instituttet at kortlægge hullerne. Resultaterne viste, at de fleste indsatte manglede enhver form for juridisk støtte, især i landlige og overfyldte fængsler. Et spredt netværk

af NGO’er forsøgte at hjælpe, men koordineringen var svag, ressourcerne endnu mindre. Der fandtes intet formelt system til at forbinde indsatte med juridisk bistand – eller til at følge op på, om retfærdighed blev opnået.

Løsningen var ikke et kort projekt, men en langsigtet indsats for at gentænke, hvordan juridisk bistand skulle fungere. I samarbejde med forskellige civilsamfundsorganisationer, Legal Aid Board, Zambia Correctional Service og det politiske niveau har Institut for Menneskerettigheder været med til at lægge fundamentet for en ny model, som siden 2018 har vundet bred opbakning. Instituttet har hjulpet regeringen med at udarbejde en national politik for juridisk bistand og en ny lov om juridisk bistand, som anerkender paralegales rolle i retssystemet; bidraget til udviklingen af et nationalt træningsprogram, der har uddannet 422 paralegale; og understøttet udviklingen af et mere tilgængeligt system for juridisk bistand.

Den overordnede tilgang har været pragmatisk: i stedet for at vente på jurister, uddannes paralegale, som kan hjælpe indsatte med at forstå sigtelser, indgive kautionsansøgninger og forberede sig til retten. Paralegale er blevet juridiske livlinier – placeret inde i fængslerne, hvor de er med til at ændre systemet én sag ad gangen.

Denne transformation skete ikke i isolation. Den er en del af en bredere indsats under EnACT-programmet – Enhancing Access to Justice for All – ledet af Justitsministeriet og implementeret af GIZ i partnerskab med Institut for Menneskerettigheder.

I dag har Zambia 116 juridiske bistandskontorer, 35 af dem placeret i større fængsler, domstole og på politistationer, som yder juridisk bistand til omkring 27.680 personer om året. NGO’er, der er uddannet under modellen, er nu anerkendte aktører i Zambias juridiske landskab. I 2024 alene hjalp ét netværk af paralegale mere end 9.860 indsatte med deres sager, hvoraf mange resulterede i kaution eller reduceret fængslingstid. Og Legal Aid Board samarbejder med civilsamfundet om at hjælpe indsatte – især i afsidesliggende områder.

Juridisk bistand i Zambia i 2024

- 64.605 zambiere fik juridisk bistand gennem 116 juridiske bistandskontorer og juridiske enheder.
- I 64 % af straffesager, der blev afsluttet med repræsentation fra juridiske bistandsassistenter, afsagde domstolene kendelser om frifindelse, tilbagetrækning, omdirigering eller ikke-frihedsberøvende straffe.
- 14.686 sager blev løst gennem uformel mægling af civilsamfundsorganisationer.
- 495 unge blev løsladt efter juridisk bistand.
- 3.552 indsatte og personer i politiets varetægt blev løsladt mod kaution fra retten efter juridisk bistand.

Og kulturen har ændret sig. Fængselsbetjente ser ikke længere paralegale som udefrakommende, men som en del af systemet. I nogle fængsler hjælper uddannede indsatte endda andre med papirarbejde og sagsforberedelse. Zambia Correctional Service anerkender nu officielt paralegal støtte som en del af fængselsstrukturen – langt fra det tidligere kludetæppe af indsatser.

Côte d’Ivoire: Et nyt kapitel for fangers rettigheder

Det var den 5. december 2024, en tåget morgen i Abidjan, hovedstaden i Elfenbenskysten. Inde i hovedkvarteret for det Nationale Menneskerettighedsråd (CNDH) udspillede sig et øjeblik klarhed, som stod i kontrast til vejret, da et sæt trykte manualer blev overdraget til embedsmænd fra fængselsvæsenet: Elfenbenskystens første dedikerede menneskerettighedsmanual til fængselsbetjente.

Ceremonien markerede kulminationen på næsten to års samarbejde mellem Institut for Menneskerettigheder, CNDH og andre aktører. Siden begyndelsen af 2023, under et EU-finansieret projekt, var ti menneskerettighedsværktøjer blevet udviklet til forskellige grene af Elfenbenskystens sikkerheds- og retssystem. Et af de mest betydningsfulde resultater var udarbejdelsen

I en alder af 66 år blev Bernard Kasaka anholdt og sigtet for vold. Som mange andre sårbare zambiere, der er anklaget for kriminalitet, havde han ikke råd til en privat advokat, men takket være den hjælp, han modtog ved den lokale politistations juridiske bistandskontor, undgik Bernard Kasaka fængsling.

af en dedikeret menneskerettighedsmanual til fængselsvæsenet, udviklet gennem konsultationer med fængselsadministrationen, retsvæsenet, civilsamfundet og menneskerettighedseksperter.

Manualen adresserer langvarige udfordringer i Elfenbenskystens fængselssystem, såsom overbelægning, utilstrækkelig infrastruktur og inkonsekvent tilsyn. Tidligere arbejdede fængselspersonalet uden standardiseret vejledning om internationale menneskerettighedsstandarder eller nationale forpligtelser.

Manualen er praktisk. Den dækker indsattes rettigheder, herunder sundhed, magtanvendelse og særlig beskyttelse af sårbare grupper. Betjente trænes gennem virkelighedsnære scenarier, og lomme guider uddeles til daglig brug. Direktøren for fængselsvæsenet har anerkendt, at tidligere træning for fængselsbetjente manglede standardiseret indhold om menneskerettigheder. Med den nye manual vil alle fængselsbetjente fra 2024 og frem bære en lommebog med best-practice, hvilket sikrer en ensartet anvendelse af menneskerettighedsprincipper.

Ved ceremonien roste CNDH's næstformand, Dr. Marie-Paule Kodjo, undervisningsmaterialet for at bidrage til en bæredygtig træning af de forskellige målgrupper.

Med erkendelsen af, at menneskerettigheder ikke kun beskyttes af dem med magt, men også kræves af dem, der kender dem, udvidede projektet sin indsats til at oplyse indsatte. Institut for Menneskerettigheder og CNDH har udarbejdet foldere og flyers til fanger, som i klart og tilgængeligt sprog forklarer deres rettigheder, og hvordan de kan udøves. Materialerne blev uddelt under mobile retssessioner – lokalt kendt som consultations foraines – afholdt over hele landet. I 2023 modtog CNDH næsten 300 formelle henvendelser gennem disse sessioner.

Under ceremonien i Abidjan fremhævede EU's ambassadør i Elfenbenskysten, Francesca Di Mauro, at projektet havde bidraget til en stigning i antallet af henvendelser under mobile retssessioner, hvilket indikerer, at flere indsatte nu udøver deres rettigheder og søger retfærdighed.

Uganda: En fremtid skrevet i praksis

I et konferencelokale på et hotel lige uden for Kampala samles fængselsbetjente, forskere og menneskerettighedseksperter omkring et langt bord. Bærbare computere er åbne, og diskussionen bevæger sig fra jura til logistik. Det er oktober 2024, og Uganda Prisons Service arbejder på et grundlæggende dokument: en sociologisk undersøgelse, der skal danne fundamentet for en menneskerettighedsmanual til fængselsbetjente.

Dette er begyndelsen på et nyt partnerskab – et, der bygger på mange års erfaring fra Burkina Faso, Mali, Elfenbenskysten og Zambia, men som formes af Ugandas egne behov og virkeligheder. Processen, der er udviklet i samarbejde med Institut for Menneskerettigheder, er designet til at være ejet og ledet af Uganda Prisons Service i alle faser, med udgangspunkt i research: en detaljeret undersøgelse er i gang på tværs af 79 fængsler og 19 regioner for at indsamle perspektiver fra betjente, indsatte og aktører som dommere, NGO'er, social- og sundhedspersonale og familier.

Dataene vil danne grundlag for træningsmaterialer og lomme guider, der ikke kun dækker indsattes rettigheder, men også personalets rettigheder, etik, sikkerhed, disciplin og beskyttelse af sårbare grupper.

Ambitionen er ikke kun at producere træningsmaterialer, men at institutionalisere dem. En dedikeret teknisk arbejdsgruppe er blevet oprettet inden for Uganda Prisons Service for at udarbejde materialet og til sidst integrere det i pensum på Prisons Academy and Training School. Tanken er at udstyre betjente ikke kun med regler, men med værktøjer – at forbinde rettigheder med rutiner og politik med professionel praksis.

Arbejdsgruppen og Uganda Prisons Service er motiveret af, at de selv skal gennemføre undersøgelsen, udarbejde materialet og implementere de nye praksisser med vejledning fra Institut for Menneskerettigheder.

Sideløbende med dette strukturelle arbejde når projektets anden gren allerede ud til mennesker bag tremmer. I distrikterne Arua og Yumbe driver

Justice Centres Uganda oplysningsarbejde i lokalsamfundet og støtte i fængsler med opbakning fra instituttet. På blot få måneder har de hjulpet over 2.300 personer med adgang til juridiske tjenester og nået næsten 1.000 personer gennem oplysningssessioner om rettigheder. I fængsler som Gili Gili, Arua Main og Arua Women's Prison lærer indsatte om tilståelsesaftaler, kaution og deres rettigheder.

Allerede har 42 indsatte valgt at indgå tilståelsesaftaler efter at have deltaget i sessionerne. Kvinder og personer med handicap nås også gennem målrettede oplysningsaktiviteter.

Erfaringen viser, at hvis træningsindsatsen og arbejdet med juridisk bistand lykkes, vil det ikke kun ændre institutioner. Det vil åbne rum for værdighed dér, hvor den tidligere er blevet nægtet.

Vores arbejde

Institut for Menneskerettigheder har arbejdet med at beskytte fangers rettigheder og sikre juridisk bistand i mere end et årti.

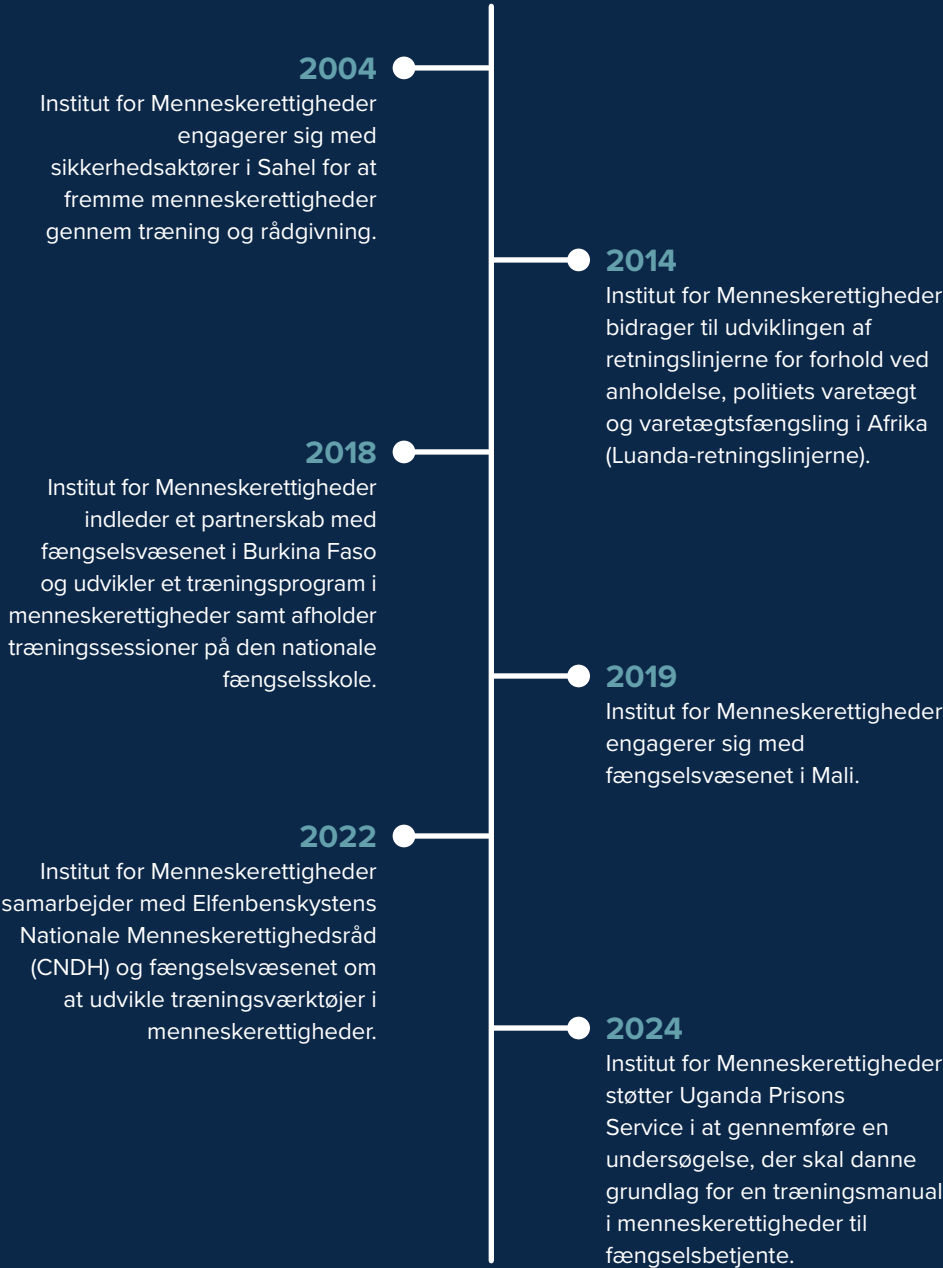
Institut for Menneskerettigheder har arbejdet i Burkina Faso siden 2006 og samarbejdet med statslige aktører som fængselsvæsenet for at bidrage til tillidsopbygning samt fremme og beskyttelse af menneskerettigheder. De nuværende aktiviteter består af et partnerskab med den nationale menneskerettighedskommission i Burkina Faso om køn, finansieret af en rammeaftale med Danida.

Institut for Menneskerettigheder har arbejdet i Zambia siden 2000. I samarbejde med landets aktører i retssystemet og den nationale menneskerettighedsinstitution styrker vi beskyttelsen af menneskerettigheder i det civile og strafferetlige system. Vi yder teknisk bistand til implementeringen af den juridiske bistandskomponent i programmet 'Enabling Access to Justice, Civil Society Participation and Transparency' (EnACT), som har til formål at forbedre adgangen til ansvarlige institutioner, retfærdighed og gennemsigtige beslutningsprocesser for Zambias befolkning. EnACT implementeres af Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (GIZ).

Institut for Menneskerettigheder har arbejdet i Elfenbenskysten siden januar 2023 i tæt samarbejde med det nationale menneskerettighedsråd. For at styrke forståelsen og respekten for menneskerettigheder blandt sikkerhedsaktører har vi udviklet praktiske værktøjer og leveret målrettede træningssessioner i partnerskab med det nationale menneskerettighedsråd. Projektet er finansieret af Den Europæiske Union.

Institut for Menneskerettigheder har været engageret i Uganda i over et årti. I øjeblikket arbejder vi på at styrke menneskerettigheder og adgang til retfærdighed i Uganda ved at opbygge kapacitet hos statslige institutioner, myndigheder og civilsamfundsorganisationer. Som en del af dette projekt samarbejder vi med fængselsvæsenet om at fremme overholdelse af menneskerettigheder i fængselsadministrationen. Projektet er finansieret af den danske ambassade i Uganda.

Tidslinje: Partnerskaber med fængselsvæsener Afrika

Q&A

Luanda-guidelines om forhold ved anholdelse, politiets varetægt og varetægtsfængsling i Afrika

Institut for Menneskerettigheder samarbejder med statslige og ikke-statslige aktører i Øst- og Vestafrika. Vores eksperter arbejder med fængselssystemer i landespecifikke kontekster og med Luanda-guidelines om forhold ved anholdelse, politiets varetægt og varetægtsfængsling i Afrika på regionalt niveau.

Hvorfor er Luanda Guidelines vigtige for fængslede rettigheder i Afrika?

Luanda-guidelines om forhold ved anholdelse, politiets varetægt og varetægtsfængsling i Afrika, der blev vedtaget i 2014 er et vigtigt skridt i retning af at styrke menneskerettighedsstandarder i hele strafferetssystemet ved at introducere standarder for varetægtsfængsling i Afrika. Retningslinjerne fremmer en rettighedsbaseret tilgang til beslutninger om anholdelse og fængsling og forbedrer forholdene i politiets varetægt og under varetægtsfængsling. Dermed bidrager retningslinjerne til at bekæmpe vilkårlig anholdelse og fængsling, reducere overbelægning i fængsler, forhindre menneskerettighedskrænkelser og beskytte sårbare grupper. De styrker også respekten for proceduremæssige garantier og standarder og bidrager til bedre beskyttelse af indsatte grundlæggende rettigheder. Ifølge African Policing Civilian Oversight Forum (APCOF) fungerer retningslinjerne som en køreplan for reform af hele strafferetssystemet og bekræfter den centrale rolle, som strafferetten spiller i at fremme retssikkerhed og menneskerettigheder.

Hvilken forskel har retningslinjerne gjort siden de blev vedtaget?

Lanceringen af Luanda-retningslinjerne blev foretaget af kommissær Med. S. Kaggwa, særlig rapportør om fængsler, forhold under frihedsberøvelse og politiarbejde i Afrika, som har udtalt, at “retningslinjerne afspejler de kollektive aspirationer hos vores stater, nationale menneskerettighedsinstitutioner og civilsamfundsorganisationer i arbejdet med at fremme en rettighedsbaseret tilgang til dette kritiske område af strafferetten.” I løbet af det seneste årti har disse aktører brugt Luanda-retningslinjerne som et værktøj til at reformere lovgivning, politik og praksis i overensstemmelse med menneskerettigheder og best-practice. Retningslinjerne understreger behovet for, at stater etablerer mekanismer for tilsyn, kontrol og klageadgang, som sikrer gennemsigtighed, respekt for menneskerettigheder og ansvarlighed i retssystemet. De har også bidraget til at harmonisere praksis for frihedsberøvelse på tværs af afrikanske lande ved at introducere en menneskerettighedsbaseret tilgang og tilpasse procedurer for anholdelse og fængsling til internationale og regionale rammer.

Hvordan arbejder Institut for Menneskerettigheder med retningslinjerne?

Institut for Menneskerettigheder understøtter institutionaliseringen af Luanda-guidelines gennem partnerskaber med sikkerhedsaktører i Afrika. Dette omfatter udvikling af undervisningsmaterialer og træningsværktøjer i menneskerettigheder, som integrerer retningslinjerne i pensum på politi- og sikkerhedsakademier. Ved at indarbejde disse standarder i både grunduddannelse og efteruddannelse bidrager instituttet til, at betjente forstår deres ansvar i forhold til menneskerettigheder og handler derefter. Dette arbejde har til formål at påvirke den institutionelle kultur, fremme etisk adfærd og styrke overholdelsen af regionale og internationale menneskerettighedsnormer.

At forstærke menneskerettigheds- forkæmperes stemmer

I et 2024 præget af konflikter og krige var menneskerettighedsforkæmpere nøglen til konfliktløsning og beskyttelse af grundlæggende rettigheder. De ydede afgørende støtte til frihedsberøvede og krigsofre, dokumenterede krænkelser af rettigheder og leverede nødhjælp. Men på grund af deres arbejde står menneskerettighedsforkæmpere over for voksende trusler.

Institut for Menneskerettigheder arbejder for at styrke menneskerettighedsforkæmperes stemmer og overvåge deres arbejdsmiljø.

En pige står på en båd midt i ruinerne efter orkanen Iota, der ramte Providencia, Colombia, d. 18. November, 2020.

FEATURE

Edgar og Providencias fiskere bekæmper isolation med menneskerettigheder

Efter en orkan er de traditionelle fiskere fra Raizal-folket på den fjerntliggende colombianske ø Providencia i gang med at genopbygge deres lokalsamfund, mens de kæmper mod isolation og for respekt for deres rettigheder. Med støtte fra Defensoría del Pueblo og Institut for Menneskerettigheder arbejder de på at få deres rettigheder sat på den nationale dagsorden.

Edgar Javier Jay havde aldrig hørt noget som den nat den 16. november 2020. Da orkanen Iota ramte Providencia, en colombiansk ø i Det Caribiske Hav, og vindstødene nåede op på 250 km/t, føltes det som om vinden talte til ham.

Edgar Javier Jay havde aldrig set noget som det syn, der mødte ham, da han kom ud af sit hus næste dag. Den bjergrige og frodige ø var blevet helt sort:

“Det var som om nogen havde sprængt en bombe. Træerne, bjergene, bygningerne – alt lignede noget, der var blevet brændt,” fortæller Edgar Javier Jay, fisker og lokal leder.

Providencia var reduceret til ruiner. Næsten intet hus gik fri, da orkanen beskadigede 98 procent af al infrastruktur på øen. Kun en lille del af mangroveskoven, der omgiver og beskytter øen, overlevede. 80 procent af koralrevene, som Edgar Javier Jay plejede at navigere gennem i sin fiskerbåd, blev beskadiget. Ved et mirakel mistede kun tre personer livet, men resten af Providencias 6.000 indbyggere – de fleste af dem Raizal-folk, en afro-caribisk, engelsktalende befolkning med dybe rødder i havet – mistede deres hjem og levebrød.

Det tog tre dage, før de colombianske myndigheder nåede frem til den ødelagte ø med nødhjælp. På det tidspunkt havde en idé allerede slået rod hos

Edgar Javier Jay. Han gik op til landingsbanen, hvor militæret var ved at etablere en lejr:

“Og jeg sagde til dem, at dette var vores mulighed for at genopbygge et mere retfærdigt samfund. For at rette op på fortidens uretfærdigheder – både moralsk og materielt. Ingen var interesserede i det,” siger han via videolink fra Federation of Artisanal Fishermen of Providencia, iFish, som han leder.

Hans ord indfanger både ødelæggelsen og den vision, der driver en voksende bevægelse af småskalafiskere over hele verden: en kamp for anerkendelse af rettigheder og modstandsdygtighed i mødet med forsømmelse, miljøkriser og klimaforandringer. På Providencia ledes den kamp af Raizal-fiskersamfundet – og personer som Edgar Javier Jay.

Et folk af havet

Providencia er en del af San Andrés, en isoleret øgruppe i det vestlige Caribien. Den ligger mere end 700 km fra det colombianske fastland og er geografisk tættere på Centralamerika, og kulturelt tættere på andre caribiske øer end på Colombia. Øens befolkning – Raizal-folket – deler sprog, kultur og identitet med andre afro-caribiske samfund i regionen. Fiskeri, sammen med landbrug, har i århundreder været grundlaget for deres overlevelse.

Edgar Javier Jay blev født på en bjergtop på Providencia, hvor hans mor var syerske og hans far tjente to gange som borgmester. I en ung alder rejste han til det colombianske fastland for at studere jura, filosofi og politik på universitetet, hvor han også deltog i sociale bevægelser.

Da Edgar Javier Jay vendte hjem til Providencia, begyndte han at fiske på traditionel vis som Raizal-folket og blev bevidst om lokalsamfundets kamp:

“Jeg havde aldrig et klart billede af, hvad fiskeri betød for vores folk, før jeg selv levede det.”

Edgar Javier Jay blev medstifter af Federation of Artisanal Fishermen of Providencia, iFish – en lokal organisation oprettet for at forsvare fiskerettigheder og beskytte havmiljøet. I 2018

hjalp han med at samle fire fiskeriorganisationer i én samlet føderation. I dag, som dens repræsentant, er han en af de ledende stemmer for Raizal-selvbestemmelse og bæredygtigt fiskeri på Providencia.

Isolation og eksklusion

Livet på Providencia formes af afstande – 700 kilometer fra det colombianske fastland – og af en historie med systematisk forsømmelse. Fiskerne er forblevet marginaliserede, og deres behov bliver ikke tilstrækkeligt adresseret i offentlig planlægning og budgettering. De mangler adgang til markeder og offentlige tjenester. Efter orkanen Iota blev denne forsømmelse mere synlig end nogensinde.

“Vi skrev vores genopbygningsplan på beskidte papirstykker,” siger Edgar Javier Jay. “Vi havde ingen kuglepenne, ingen elektricitet. Men vi havde klarhed. Vi bad om tre ting: genopbyg fiskeriflåden, genskab økosystemet og genetabler fødevareafhængighed.”

I teorien kunne genopbygningen af Providencia have været en mulighed for at bygge noget bedre op. I praksis afslørede den spændingerne mellem lokale behov og nationale prioriteter.

De colombianske myndigheder sendte hjælp til Providencia, men Edgar Javier Jay og Raizal-folket følte aldrig, at deres stemmer blev hørt. I 2022, to år efter orkanen, var næsten alle huse genopbygget. Men Raizal-folket blev, ifølge dem selv, marginaliseret i planlægningsprocesserne.

Edgar Javier Jay trådte hurtigt frem som en tydelig kritiker af den colombianske regerings genopbygningsindsats og fremhævede udelukkelsen af Raizal-samfundet fra beslutningstagningen og den dårlige kvalitet af de genopbyggede huse. Terrasserne er allerede begyndt at rådne, forklarer han, cisternerne fungerer ikke, og lofter og septiktanke lækker. Der blev ikke iværksat noget ordentligt arbejde med at genskabe koralrev, mangrover eller havgræs – alle afgørende for fisk og kystbeskyttelse og dermed også for Raizal-folkets liv og traditionelle praksis. Edgar Javier Jay beskriver det som et økologisk og kulturelt hukommelsestab.

Genopbygningen favoriserede nationale interesser frem for Raizal-folkets behov og kulturelle arv. Disse udfordringer går igen hos småskalafiskersamfund verden over: tilsidesættelse af sædvanerettigheder, manglende deltagelse i beslutningstagning og udvikling, der ignorerer lokal viden.

Adgang til havet

I første omgang kostede orkanen Iota Edgar Javier Jay og Raizal-fiskerne adgangen til havet, som de er afhængige af. Deres både blev ødelagt, vandet fyldt med affald, og økosystemer blev beskadiget.

Alligevel holdt fiskersamfundet ud. De reparerede både, restaurerede mangrover og fortsatte med at fiske – ofte uden tilladelser. Deres krav var enkelt: “Lad os selv bestemme, hvordan vi genopbygger vores territorium.”

Men adgang til havet afhang ikke kun af at reparere det, naturen havde ødelagt. I kølvandet på orkanen igangsatte den colombianske regering en række genopbygningsindsatser, som – langt fra at styrke de lokale fiskere – yderligere begrænsede dem. Fiskernes kaj, som blev ødelagt af Iota, blev aldrig genopført. I stedet blev der opført en ny flådedok i Old Providence. Edgar Javier Jay fortæller, at dette blokerede adgangen til den kystzone, som Raizal-fiskere længe havde benyttet.

Til havs begyndte industrielle fiskeriflåder at dukke op i farvande, der traditionelt har været forbeholdt Raizal-fiskere. Ifølge Edgar Javier Jay blev denne

Edgar Javier Jay er en ledende stemme for Raizal-fiskerne i Providencia.

indtrængen – muliggjort af lokalsamfundets midlertidige manglende evne til at patruljere eller fiske – en krænkelse af både sædvanerettigheder og juridiske rettigheder for Raizal-samfundet og en forværret udtømningen af havets ressourcer.

På mange måder blev krisen brugt som påskud til at konsolidere de colombianske myndigheders kontrol over Providencias kyster og farvande og undergrave Raizal-folkets selvbestemmelse, mener de. I en henvendelse til den colombianske regering gentog syv FN-eksperter disse bekymringer og advarede om, at den langsomme genopbygningsproces favoriserede militære og nationale økonomiske interesser frem for lokale levevilkår – med “alvorlige konsekvenser for Raizal-folkets overlevelse som folk.”

I begyndelsen af 2024, i lyset af vedvarende udfordringer, erklærede Edgar Javier Jay og iFish sig i civil ulydighed mod de colombianske myndigheder. De fortsatte deres fiskeriaktiviteter trods manglende officielle tilladelser som protest mod det, de opfattede som statslig forsømmelse og krænkelse af deres forfædres fiskerettigheder. Denne handling er et eksempel på lokalsamfundets beslutsomhed i at bevare deres kulturelle og økonomiske praksis.

En afgørende workshop

Siden 2018 har Institut for Menneskerettigheder arbejdet for at fremme menneskerettigheder i fiskeri og akvakultur under projektet Sustainable Oceans. Projektets nuværende hovedfokus er at støtte lokalsamfund i at forsvare deres levebrød og værdighed, hvilket kræver ændringer i lovgivning samt i offentlig politik og planlægning.

Disse ændringer kan ikke ske uden meningsfuld deltagelse fra småskalafiskersamfund som Raizal-folket i offentlig forvaltning. I Colombia søger instituttet at fremme dette i samarbejde med Defensoría del Pueblo, landets nationale menneskerettighedsinstitution, og har blandt andet afholdt workshops og dialoger på Providencia, hvor Edgar og andre medlemmer af iFish deltog.

I oktober 2025 rejste Edgar Javier Jay til det colombianske fastland for at repræsentere iFish

ved National Fisheries Roundtable og National Fisheries Assembly – en ny mekanisme oprettet af den colombianske regering for at inddrage fiskersamfund i politiske beslutninger. Hans indlæg ved forummet fremhævede vigtigheden af at inkludere en menneskerettighedsbaseret tilgang i lovgivning og politiske rammer for fiskeri. Han henviste til en række internationale menneskerettighedsinstrumenter: ILO-konvention 169, den colombianske forfatnings egen bloque de constitucionalidad, og FAO’s frivillige retningslinjer for småskalafiskeri. Han argumenterede for, at deltagelse ikke er et privilegium, men en rettighed – og at staten er forpligtet til at beskytte fiskernes kulturelle og økonomiske rettigheder.

“Denne rundbordssamtale må ikke afhænge af regeringens velvilje,” sagde han til forummet. “Den skal institutionaliseres, ledes af fiskere og finansieres offentligt. Ellers vil den mislykkes.”

Rundbordssamtalen konkluderede, at det er akut nødvendigt at opbygge inkluderende og bæredygtige offentlige politikker, og at meningsfuld deltagelse fra fiskere er et afgørende middel til at opnå dette. Samarbejde mellem fiskere, deres organisationer og offentlige myndigheder er afgørende for at imødekomme sektorens behov.

At bygge fremtiden nedefra og op

Edgar Javier Jay står nu i spidsen for arbejdet med at etablere et territorielt fiskerirundbord for øgruppen. Med opbakning fra 17 organisationer søger initiativet at generobre lokal styring over fiskeripraksis, beskytte havmiljøet og fastholde Raizal-folkets ret til selvbestemmelse.

Han står ikke alene. Over hele verden står småskalafiskere over for lignende kampe: indtrængen fra industrielle flåder, fordrivelse som følge af turisme eller naturbeskyttelsesprojekter, miljøødelæggelse og alvorlige konsekvenser af klimaforandringer for kyst- og havøkosystemer. Men de deler også noget andet: en vision for bæredygtig, inkluderende og rettighedsbaseret havforvaltning.

Tilbage på videolinket fra Providencia træder Edgar Javier Jay ud af kontoret og vender kameraet på

sin telefon for at vise, hvad Raizal-fiskerne har opnået. Den genopbyggede fiskeriflåde, en ny kaj, en restaurant:

“Det, vi bygger her med iFish, med vores mangrovegenopretning, vores restaurant, vores isfabrik – det er ikke bare infrastruktur. Det er værdighed. Det er en livsmodel, der respekterer havet, jorden og hinanden.”

Han holder en pause og smiler. “Vi kalder det Grøn og Blå. Grøn for skoven, blå for havet. Det er, hvem vi er. Og det er det, vi kæmper for.”

Vores arbejde

Institut for Menneskerettigheder arbejder i projektet Sustainable Oceans sammen med nationale menneskerettighedsinstitutioner, småskalafiskeres organisationer, oprindelige folks organisationer og andre partnere for at fremme havforvaltning, der respekterer og muliggør realiseringen af menneskerettigheder og fremmer bæredygtighed og miljøretfærdighed.

Institut for Menneskerettigheder støtter lokale fiskersamfund og partnere i at påvirke nationale fiskeripolitikker og lovgivning for at fremme meningsfuld deltagelse af småskalafiskere, så de kan forsvare deres levebrød. Vi udvikler analyser og anbefalinger til myndigheder og civilsamfundsorganisationer for at sikre oprindelige kystsamfunds rettigheder i havforvaltningen. Og vi hjælper med at bringe småskalafiskeres og oprindelige kystsamfunds stemmer frem i relevante globale samtaler.

Sustainable Oceans-projektet er finansieret af Sida – det svenske udviklingssamarbejde.

Menneskerettighedsforkæmpere, aktivister og medlemmer af civilsamfundet samles til en konsultation om menneskerettighedssituationen i Guinea-Bissau.

CASE STORY

Hvordan menneskerettighedsforkæmpere i Guinea-Bissau genvandt deres stemme gennem dataindsamling

Gennem anvendelsen af værktøjet Right to Defend Rights og analyse af data har Network of Human Rights Defenders of Guinea-Bissau (RDDH-GB) styrket sin stemme, genetableret sammenhold og begyndt at forme national advocacy med baggrund i ny dokumentation.

På en kølig februardag, langt fra sit hjem i Guinea-Bissau, tager Victorino Indequé ordet i lokale XXII i Palais des Nations i Genève. Han står ikke kun som menneskerettighedsforkæmper, men som stemmen for et genoplivet netværk, der præsenterer ved Pre-sessionen af den Universelle Periodiske Bedømmelse af Guinea-Bissau.

Bag ham står en præsentation baseret på måneders dataindsamling, feltbesøg og intenst samarbejde – den første af sin slags i Guinea-Bissau. Foran ham lytter diplomater, mens han skitserer den usikre virkelighed for dem, der – som ham selv – forsvare rettigheder i Guinea-Bissau: Overgreb, bortførelser, trusler, censur og total straffrihed for gerningsmændene.

“Der findes ingen lov i landet, der beskytter menneskerettighedsforkæmpere,” forklarer Victorino Indequé til forsamlingen, mens han gennemgår tidligere anbefalinger til Guinea-Bissau og dokumenterer, hvordan de er blevet negligeret.

Kun et år tidligere ville dette have været utænkeligt.

Network of Human Rights Defenders of Guinea-Bissau (RDDH-GB), som Victorino Indequé repræsenterer som national koordinator, havde mistet sin kollektive drivkraft. Formelt eksisterende, men kæmpende med retning, synlighed og ressourcer. Menneskerettighedsforkæmpere følte sig isolerede, deres indsats fragmenteret, deres stemmer druknet i støjen fra politisk ustabilitet.

Men så ændrede noget sig.

Med støtte fra OHCHR og UNDP og teknisk vejledning fra Institut for Menneskerettigheder begyndte RDDH-GB at arbejde med et nyt overvågningsværktøj fra Institut for Menneskerettigheder: Right to Defend Rights. Værktøjet, der bygger på 73 indikatorer baseret på international menneskerettighedslovgivning, tilbød noget, som forkæmperne aldrig før havde haft: en måde at skabe et systematisk overblik over nationale mangler i det støttende miljø for menneskerettighedsforkæmpere, sammenlignet med internationale menneskerettighedsnormer og -standarder.

“Værktøjet hjalp os med at forstå vores egen situation, og afspejle virkeligheden for menneskerettighedsforkæmpere i vores land og bruge reel information – ikke bare meninger,” forklarer Victorino Indequé.

Et farligt sted at forsvare rettigheder

Guinea-Bissau har længe været præget af politisk ustabilitet. Siden landets uafhængighed i 1973 har det været ramt af gentagne kup, militære indgreb og svage offentlige institutioner. I denne skrøbelige kontekst arbejder menneskerettighedsforkæmpere under stort pres – og ofte med personlig risiko.

I slutningen af 2023 opløste præsident Umaro Sissoco Embaló parlamentet med henvisning til et kupforsøg, hvilket udløste nye politiske spændinger i landet. Da folk i 2024 gik på gaden for at protestere fredeligt, slog politi og sikkerhedsstyrker hårdt ned og arresterede aktivister, journalister og politiske personer.

RDDH-GB blev oprettet i 2013 for at beskytte menneskerettighedsforkæmpere, da trusselsniveauet steg i kølvandet på et militærkup. I dag er over 20 organisationer med i netværket, men før 2024 havde RDDH-GB begrænset kapacitet til systematisk at overvåge virkeligheden for menneskerettighedsforkæmpere. De fleste dokumentationer var anekdotiske. Der var kun begrænset koordineret advocacy.

“Vi havde ingen erfaring med at indsamle data,” reflekterer Victorino Indequé. “Vi havde ingen idé om, hvordan man gjorde.”

Fra data til mobilisering

Det ændrede sig med introduktionen af værktøjet Right to Defend Rights. Processen med at bruge

Vores arbejde

Institut for Menneskerettigheder er medudvikler af Right to Defend Rights-værktøjet, der bruges til at overvåge fremskridt i forholdene for menneskerettighedsforkæmpere i overensstemmelse med internationale normer og -standarder. Det er blevet anvendt i otte lande.

Værktøjet bruger indikatorer til systematisk at overvåge miljøet for menneskerettighedsforkæmpere. Indikatorerne falder inden for kategorier som generel beskyttelse af menneskerettigheder, ytringsfrihed, forsamlingsfrihed, deltagelse i offentlige anliggender samt frihed og sikkerhed for personer. Indikatorerne kan bruges til at lette dataindsamling på nationalt niveau og for specifikke grupper af menneskerettighedsforkæmpere. Dataene behandles i en rapport, der opsummerer, hvor godt et land klarer sig i forhold til at sikre et støttende miljø for menneskerettighedsforkæmpere.

Udviklingen af Right to Defend Rights er finansieret af instituttets aftale med det danske udenrigsministerium. Den tekniske støtte til RDDH-GB er finansieret af UNDP

det blev en katalysator for mobilisering og kapacitetsopbygning. RDDH-GB involverede ikke kun medlemsorganisationer, men også offentlige institutioner. Sammen gennemgik de lovgivning, indsamlede data, dokumenterede krænkelser og validerede resultater.

Resultatet blev en omfattende dokumentation af fremskridt og mangler i miljøet for menneskerettighedsforkæmpere i Guinea-Bissau fra 2021 til 2023. RDDH-GB udarbejdede en rapport baseret på data og den automatiske rapport, Right to Defend Rights-værktøjet genererer. Rapporten tegner et nøgternt billede af virkeligheden i Guinea-Bissau: vilkårlige anholdelser, torturtilfælde, ulovlig indblanding i arbejdet i foreninger og fagforeninger, udbredt censur og mediechikane samt næsten total mangel på beskyttelsesmekanismer for forkæmpere i risiko.

Selvom landets forfatning tilbyder grundlæggende beskyttelse, viser rapporten, at implementeringen

halter langt bagefter. Juridiske rammer eksisterer på papiret, men håndhævelsen mangler.

“Dataene viser, at der er et gab mellem den praktiske virkelighed og det, der står i loven,” lyder det i rapportens sammenfatning.

Men arbejdet med værktøjet gjorde mere end at muliggøre udarbejdelsen af en rapport – det mobiliserede, opbyggede kapacitet og genoplivede netværket. I sidste ende gjorde det det også muligt for Victorino Indequé at tage til Genève og præsentere rapporten, som alle ønskede at læse.

“Processen har givet os en dybere forståelse af menneskerettigheder,” siger han.

Et skrøbeligt håb og en vej frem

Rapporten, som blev lanceret officielt i Guinea-Bissau i april 2025 i samarbejde med interessenter, har allerede nået aktører på højt niveau i landet, og justitsministeren har holdt en tale, der bygger på rapportens konklusioner.

Anbefalingerne i rapporten er klare: Guinea-Bissau mangler stadig en national lov, der beskytter menneskerettighedsforkæmpere, en national menneskerettighedsinstitution i overensstemmelse med Paris-principperne og en national handlingsplan for implementering.

“Disse værktøjer kan hjælpe os med at lave advocacy over for regeringen for at forbedre forholdene for menneskerettighedsforkæmpere,” forklarer Victorino Indequé.

Det arbejde, som RDDH-GB har udført, har allerede gjort én ting uomtvistelig: menneskerettighedsforkæmpere organiserer sig og kræver forandring med dokumentation i hånden. Det er også et vidnesbyrd om, hvad netværket er i dag: en seriøs, troværdig og kritisk organisation.

“Vi ønsker at gøre netværket til en så stærk institution som muligt. For hvis netværket er stærkt, kan forkæmpere og organisationer, der arbejder på dette område, føle sig trygge ved at gøre det, de gør,” siger Victorino Indequé.

Hvem er de forkæmpere som din forskning fokuserer på?

Hvordan arbejder religiøse aktivister som kæmper for ligestilling og kønsretfærdighed?

Hvorfor er det vigtigt at fokusere på religiøse aktivister, der arbejder for kønsretfærdighed?

Q&A

Marie Juul Petersen om religiøse menneskerettighedsforkæmpere

Marie Juul Petersen er seniorforsker ved instituttet. Sammen med en international gruppe forskere påbegynder hun et treårigt forskningsprojekt, der vil fokusere på religiøse menneskerettighedsforkæmpere og deres arbejde for at fremme kønsretfærdighed i Colombia, Kenya, Indonesien og Pakistan.

I vores forskningsprojekt, Religious Gender Justice Activism, fokuserer vi på menneskerettighedsforkæmpere, der arbejder for kønsretfærdighed ud fra et religiøst perspektiv. Historisk har der været en tendens til at se religion og menneskerettigheder som modsætninger, ja endda som konfliktfyldte. Og det gælder især, når det kommer til kvinders rettigheder og LGBTIQ+-rettigheder. Konservativ religiøs aktører ser ligestilling som en trussel mod religion. Sekulære fortalere for ligestilling ser religion som en trussel mod ligestilling. Men der findes aktører, som udfordrer denne dikotomi. Rundt om i verden er religiøse kvindebevægelser, LGBTIQ+-forkæmpere, feministiske teologer og andre religiøse kønsretfærdighedsaktivister aktivt engagerede i at fremme og forsvare kvinders rettigheder og LGBTIQ+-rettigheder – og de finder argumenter og inspiration til dette arbejde i deres religion.

Religiøse kønsretfærdighedsaktivister søger at udfordre patriarkalske praksisser og strukturer i samfundet, ofte med særligt fokus på den form for diskrimination og ulighed, som legitimeres, sanktioneres eller endda opmuntres af deres egne religiøse institutioner og autoriteter. For blot at nævne nogle få eksempler: I Pakistan arbejder muslimske kvindebevægelser for reform af kønsdiskriminerende familielovgivning og argumenterer for, at disse love krænker grundlæggende islamiske værdier om retfærdighed og lighed. I Colombia har katolske organisationer mobiliseret folkelig opbakning til en liberalisering af landets abortlovgivning og fremhæver kvinders ‘moraliske handlekraft’ ud fra perspektiver fra feministisk katolsk teologi og internationale menneskerettigheder. I Kenya demonstrerer LGBTIQ+-aktivister med tro mod den diskrimination og eksklusion, de oplever fra deres egne kirker, og påpeger, at deres ret til at dyrke religion bliver krænket.

Religiøse kønsretfærdighedsaktivister er ofte under pres fra flere sider: Religiøse konservative beskylder dem ikke kun for at afvige fra traditionelle kønsnormer, men også for at være ‘kættere’ eller ‘frafaldne’, i det omfang deres insisteren på kønssensitive fortolkninger af religiøse traditioner udfordrer den religiøse ortodoksi. Samtidig mødes de med skepsis eller endda fjendtlighed fra sekulære menneskerettighedsforkæmpere, som mistænker dem på grund af deres religiøse identitet og synspunkter. Men religiøse kønsretfærdighedsaktivisters unikke position mellem to poler er ikke kun en kilde til sårbarhed; den kan også rumme styrker og muligheder: Ved at trække på både sekulære og religiøse narrativer kan religiøse kønsretfærdighedsaktivister måske nedbryde dikotomier, bygge bro og bidrage til afpolarisering. Det er noget, vi vil undersøge i vores forskningsprojekt.

An illustration featuring a hand in a purple sleeve holding a flashlight. The flashlight's beam illuminates a large, textured question mark on a white surface. The background is dark and textured.

Menneskerettigheder i fokus

Få fakta og tal om Institut for Menneskerettigheders internationale aktiviteter i 2024 – og læs et interview med den internationale direktør om arbejdet for menneskerettigheder i en udfordrende tid.

INTERVIEW

At forsvare et menneskerettighedssystem under angreb

2024 var et turbulent år for det globale menneskerettighedssystem, hvor magtfulde stater afviste internationale domstole og satte institutioner ud af spil. Vi er nødt til at forsvare og genopbygge systemet gennem stærke partnerskaber, mener Institut for Menneskerettigheders internationale direktør, Mette Thygesen.

I 2024 gik det fra slemt til værre.

På globalt plan har menneskerettighederne været i tilbagegang i næsten to årtier, men det seneste år har selve det system, der beskytter universelle rettigheder, været under angreb. Ifølge Mette Thygesen, international direktør ved Institut for Menneskerettigheder, er vi vidne til en sammensmeltning af kriser – geopolitisk ustabilitet, tilbageskridt for demokratiet, klimakatastrofer og digital desinformation – som alle lægger et enormt pres på menneskerettighedssystemet.

”Det, der kan fremstå som isolerede hændelser, er i virkeligheden symptomer på dybere og mere bekymrende strukturelle forskydninger: en svækkelse af multilateralisme, en stigning i autoritære styre og en voksende modstand mod internationale normer,” forklarer Mette Thygesen.

Modstanden mod internationale normer tog i nogle tilfælde form som direkte angreb på internationale domstole og FN-systemet. Israels regering afviste Den Internationale Domstols autoritet, da FN’s hovedorgan beordrede Israel til at indstille militære operationer i Rafah, Gaza, efter at have advaret om risikoen for folkedrab. Da Den Internationale Straffedomstol udstedte en arrestordre på Ruslands præsident Vladimir Putin, svarede det russiske regime igen ved at sætte dommere og anklagere fra domstolen på landets efterlysningsliste, mens Mongoliet ignorerede selve arrestordren mod Putin. I begyndelsen af 2025 eskalerede angrebene, da USA indførte sanktioner mod Den Internationale Straffedomstol, og Ungarn indledte en proces for at trække sig ud af domstolen.

”Menneskerettighedssystemet er særligt sårbart, fordi det afhænger af tillid, samarbejde og delt

ansvar. Når magtfulde stater trækker sig eller underminerer systemet – som vi har set med den svækkede opbakning til internationale domstole og modstanden mod FN-mekanismer – begynder hele arkitekturen at vakle,” forklarer Mette Thygesen.

I Bruxelles tog Europa-Kommissionen et markant skridt væk fra EU’s engagement i forhold til erhvervsliv og menneskerettigheder, da de i februar 2025 fremlagde det såkaldte Omnibus-forslag. Forslaget indebærer ændringer i de nyligt vedtagne direktiver, Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) og Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), som har til formål at regulere virksomheder og sikre, at de adresserer og rapporterer om deres påvirkning af menneskerettigheder og miljø. Men i stedet for at strømline og harmonisere kravene på tværs af instrumenterne, risikerer de foreslåede ændringer at underminere instrumenternes evne til meningsfuldt at håndtere udfordringer som miljødelæggelse, klimaforandringer og menneskerettighedskrænkelser forbundet med globale værdikæder.

Forslaget sender et bekymrende signal om, at menneskerettigheder ikke længere er en prioritet, der kræver handling nu, forklarer Mette Thygesen.

”Det hænger sammen med en tendens, hvor vi ser stater forsøge at begrænse kontrol og sætte menneskerettighedshensyn til side. Derfor skal vi handle – ikke kun for at forsvare systemet, men for at gentænke, hvordan det kan styrkes fra bunden.”

En rolle under forandring

Institut for Menneskerettigheder har en særlig position i det internationale rettighedslandskab.

” I en tid med fragmentering er alliancer vigtigere end nogensinde. Men de skal være retfærdige, gensidige og forankret i respekt.

Mette Thygesen, international direktør,
Institut for Menneskerettigheder

I takt med at presset på menneskerettighederne vokser, bliver Institut for Menneskerettighedsers rolle som national menneskerettighedsinstitution med et unikt lovgivningsmæssigt mandat til at arbejde internationalt endnu vigtigere.

”Vi er ikke bare observatører, vi er aktører,” siger Mette Thygesen.

I 2024 arbejdede Institut for Menneskerettigheder med partnere i nogle af verdens mest udfordrende regioner – fra Moldova til Elfenbenskysten – for at styrke nationale menneskerettighedssystemer, forsvare demokratiet, støtte juridiske reformer og opbygge kapacitet hos myndigheder.

”Der er sket et skifte i, hvilke typer af indsatser der er nødvendige. Det er ikke længere nok at yde teknisk bistand. Vi skal også hjælpe partnere med at beskytte civilsamfundets råderum og opbygge modstandskraft over for desinformation og undertrykkelse,” forklarer Mette Thygesen.

”Derfor fokuserer vi på evidens og data, som historierne i denne årsrapport viser.”

Opbygning af alliancer

Presset på menneskerettighederne øger også behovet for at opbygge langsigtede, tillidsbaserede partnerskaber.

Institut for Menneskerettigheder støtter ikke kun nationale institutioner i at opfylde deres mandat, men også i at forsvare selve idéen om menneskerettigheder de steder, hvor den er truet.

I 2024 udarbejdede Institut for Menneskerettigheder en ny international partnerskabsstrategi, som er et direkte svar på den aktuelle situation. Strategien bygger på fem strategiske mål – fra fremme af lokalt lederskab til sikring af retfærdig finansiering – og afspejler en tro på, at stærke partnerskaber er fundamentet for effektivt menneskerettighedsarbejde.

”I en tid med fragmentering er alliancer vigtigere end nogensinde. Men de skal være retfærdige, gensidige og forankret i respekt. Det betyder, at vi skal samskabe viden, dele ansvar og lytte godt

efter vores partnerseres behov, situation og kontekst,” forklarer Mette Thygesen og tilføjer, at et stærkt internationalt samarbejde ikke kun handler om koordinering, men også om solidaritet.

Mette Thygesen fremhæver den uafhængige gennemgang af UNRWA, bestilt af FN’s generalsekretær, som et eksempel. Sammen med partnere fra Sverige og Norge hjalp Institut for Menneskerettigheder med at vurdere UNRWA’s neutralitetsmekanismer på et tidspunkt, hvor organisationens eksistens var truet.

Gennemgangen bidrog til at genoprette donorenes tillid og sikre humanitær adgang i Gaza, og den viste, hvordan nationale menneskerettighedsinstitutioner som Institut for Menneskerettigheder kan bidrage til at beskytte multilaterale institutioner under pres.

”Det er den type partnerskab, vi tror på: et, der kombinerer troværdighed, uafhængighed og et engagement i fælles værdier,” siger Mette Thygesen.

Donorenes vigtige rolle

Mette Thygesen fremhæver også den vigtige rolle, donorlande som Danmark spiller i den nuværende kontekst, hvor det ikke er nok blot at udtrykke støtte til menneskerettigheder – man skal bakke op med finansiering, politisk vilje og langsigtet engagement.

Intet af det arbejde, der fremhæves i denne årsrapport, ville være muligt uden den urokelige støtte fra instituttets donorer. Mette Thygesen udtrykker derfor taknemmelighed over for den danske regering og andre donorer for deres mangeårige engagement i menneskerettigheder og Institut for Menneskerettighedsers mission – en støtte, der ikke kun er økonomisk:

”Vi er taknemmelige for, at vores donorer aldrig har stillet spørgsmålstejn ved vores uafhængighed – tværtimod forsvare de den konsekvent. Deres tillid giver os mulighed for at tale magten imod, arbejde i politisk følsomme kontekster og støtte vores partnere med troværdighed og integritet,” siger Mette Thygesen, inden interviewet afsluttes.

Hvor vi arbejder

Institut for Menneskerettigheder arbejder med partnere såsom nationale menneskerettighedsinstitutioner, statslige institutioner, universiteter og civilsamfundsorganisationer i mere end 20 lande.

De grænser og navne, der vises, samt de betegnelser, der anvendes på dette kort, indebærer ikke en officiel godkendelse eller accept fra Institut for Menneskerettigheder.

BAGGRUND

Hvem vi er

Institut for Menneskerettigheder er national menneskerettighedsinstitution og ligestillingsorgan I Danmark med et mandat, der gør det muligt for os at fremme og beskytte menneskerettigheder. Vi overvåger og rådgiver om menneskerettighedssituationen i Danmark og arbejder for at sikre, at rettigheder realiseres både nationalt og internationalt. Vi har som mål at fremme forståelsen af menneskerettigheder i hele samfundet og fungere som et samlingspunkt for menneskerettighedsdialog i Danmark. Vores arbejde er forankret i forskning og analyse og bygger på vores fire kerneværdier: faglighed, uafhængighed, troværdighed og samarbejde.

Vores nationale mandat former også vores internationale engagement. Siden vores oprettelse i 1987 har vores nationale og internationale indsatser suppleret hinanden og styrket vores gennemslagskraft. Vi er den eneste nationale menneskerettighedsinstitution med et mandat til at arbejde direkte med internationale partnere, og i dag har vi aktiviteter i mere end 20 lande.

Som forskningscenter tilbyder vi ekspertise og kapacitetsopbygning til globale partnere og i multilaterale fora. Vores mål er at støtte stærkere og mere sammenhængende menneskerettighedssystemer, hvor ansvarsbærere opfylder deres forpligtelser, og rettighedshavere kan gøre krav på deres rettigheder.

Som en uafhængig offentlig institution har vi en unik adgang til både statslige aktører – såsom nationale menneskerettighedsinstitutioner, ministerier, retssystemer og politi – og ikke-statslige aktører, herunder civilsamfund, virksomheder, universiteter og uformelle retssystemer. Vores uafhængighed gør os i stand til at bygge bro mellem disse aktører og engagere os i centrale multilaterale fora som FN. Kombineret med over 30 års global erfaring giver det os en stærk og troværdig position.

Hvad vi tilbyder vores partnere

Vi yder teknisk støtte til juridiske, politiske og institutionelle reformer. Vi bistår statslige aktører med at opfylde deres rolle i nationale menneskerettighedssystemer, herunder strategisk udvikling, støtte til kerneområder og inkluderende engagement med civilsamfund og rettighedshavere. Vi tilbyder værktøjer og ekspertise til at indsamle data og overvåge centrale menneskerettighedsområder.

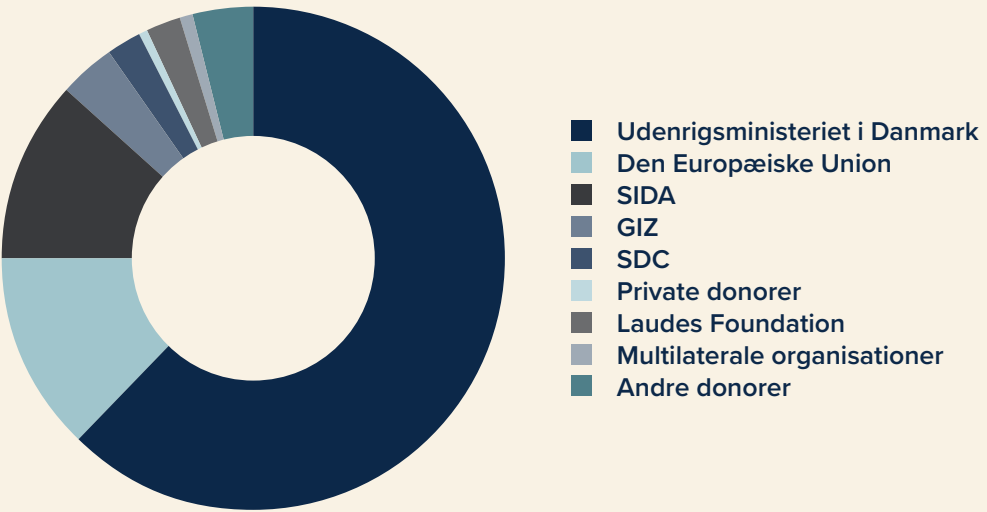
For mere information om vores arbejde, besøg os på humanrights.dk eller menneskeret.dk

FUNDING

Hvordan vi blev finansieret i 2024

Institut for Menneskerettigheder gennemfører en lang række projekter og aktiviteter både i Danmark og internationalt, finansieret af Udenrigsministeriet og andre donorer såsom EU, institutionelle donorer og forskellige stater. Disse bidrag gør det muligt for os at fremme og beskytte menneskerettigheder globalt, adressere kritiske problemstillinger og fremme samarbejde på tværs af grænser. Derudover modtager vi et årligt tilskud fra den danske stat til at støtte vores drift og aktiviteter i Danmark og Grønland, hvilket sikrer vores evne til at arbejde uafhængigt. Denne statslige finansiering er afgørende for at opretholde vores autonomi som national menneskerettighedsinstitution og for at give os mulighed for at fokusere på meningsfuldt menneskerettighedsarbejde hjemme og ude.

	Millioner DKK
Udenrigsministeriet i Danmark	82,1
Den Europæiske Union	16,7
SIDA - The Swedish International Development Cooperation	15,1
GIZ - German Agency for International Cooperation	5,0
SDC - Swiss Agency for Development and Cooperation	3,0
Private donorer	0,4
Laudes Foundation	3,0
Multilaterale organisationer (FN etc.)	1,3
Andre donorer	4,8
Total	131,4

ISBN: 978-87-7570-308-1
e-ISBN: 978-87-7570-309-8

Layout og illustrationer: Ditte Lander Ahlgren

Fotokreditering: Side 10-15 - Ashraf Amra, Amjad Ghusoun and Mohammed Hinnawi/ UNRWA; side 17 - People's Advocate Office, Moldova; side 26 - Obert Bore, ZELA; side 28 - Ulrik Jantzen, Büro Jantzen; side 31-32 - Institut for Menneskerettigheder; side 33 - Nelson David Alonso Charry, The EITI/flickr; side 36 - UNICEF Sierra Leone; side 42-43 - Institut for Menneskerettigheder; side 52 - Efrain Herrera/AFP/Ritzau Scanpix; side 54 – iFish/Instagram; side 56 - OHCHR Guinea-Bissau; side 63-64 – Kasper Løftgaard.

Bemærkning: Vi har anvendt generativ AI i forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport. AI er blevet brugt til transskription af interviews, oversættelse, korrekturlæsning samt til research og inspiration. Alle tekster i denne rapport er skrevet, redigeret og faktatjekket af medarbejdere ved Institut for Menneskerettigheder, og ingen billeder eller illustrationer er skabt med AI. Institut for Menneskerettigheder påtager sig det fulde ansvar for rapporten.

© 2025 Institut for Menneskerettigheder
Wilders Plads 8 K, 1403 København K
Telefon 3269 8888
menneskeret.dk

Denne publikation eller dele af den må gengives til ikkekommercielle formål med tydelig angivelse af kilde.

Vi tilstræber, at vores udgivelser bliver så tilgængelige som muligt. Vi bruger for eksempel store typer, korte linjer, få orddelinger, løs bagkant og stærke kontraster. Læs mere om tilgængelighed på menneskeret.dk/tilgaengelighed.

